

Seat
No.

Set P

**M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Psychology of Learning and Development (MED0101)**Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) ——— ही पध्दत अध्ययनार्थी केंद्रित मानले जाते.
अ) समस्या निराकरण
ब) व्याख्यान
क) परिसंवाद
ड) यापैकी नाही
- 2) ——— हा कुमारावस्थेचा मुख्य घटक नाही.
अ) भावनांची पर्याप्तता
ब) बचतीची सवय
क) मानसिक विकास
ड) यापैकी नाही
- 3) वायगोत्स्की ——— मानसशास्त्रज्ञ आहे.
अ) अमेरिकन
ब) आफ्रिकन
क) रशियन
ड) भारत
- 4) आकलनाची दूसरी पायरी ——— आहे.
अ) निवड
ब) संघटन
क) अर्थनिर्वचन
ड) मूल्यमापन
- 5) सकारात्मक भावना, गुंतवणूक, नातेसंबंध चा समावेश ——— संकल्पनेत केला जातो.
अ) सकारात्मक मानसशास्त्र
ब) नकारात्मक मानसशास्त्र
क) अ आणि ब दोन्ही
ड) यापैकी नाही
- 6) सहयोगी अध्ययनात ——— नीतीतत्वाचा समावेश होतो.
अ) सहकार्यात्मक
ब) गटचर्चा
क) समुह अध्यापन
ड) वरील सर्व
- 7) ——— ची मदत संज्ञात्मक शिक्षणास होते.
अ) खेळातील सहभाग
ब) कोडी सोडविणे
क) वाचन
ड) वरील सर्व
- 8) मास्लोने ——— सिध्दांत मांडला.
अ) मानवतावादी
ब) भाषा
क) बोधात्मक
ड) यापैकी नाही

- 9) संज्ञात्मक अध्ययनाची पहिली पायरी ---- आहे.
अ) अवधान ब) स्मृती
क) अ आणि ब दोन्ही ड) यापैकी नाही
- 10) शारीरिक गरजा म्हणजे ----.
अ) हवा ब) पाणी
क) अन्न ड) वरील सर्व

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) अध्ययनार्थी केंद्रीत संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) सामाजिकीकरणाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) अध्ययनार्थीच्या विकासावर संस्कृतीचा प्रभाव स्पष्ट करा.
ब) कुमारावस्थेच्या समस्या कोणत्या आहेत? स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा (कोणताही एक) 15
अ) बोधात्मक प्रक्रिया स्पष्ट करा.
ब) पियाजे आणि वायगोत्स्की चा सिध्दांत स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15
अ) अध्ययनासाठी प्रेरणेचा मानवतावादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
ब) मुलांच्या अध्ययनाचा आराखडा स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
अ) समस्या निराकरण
ब) भौतिक वातावरण
क) ई-माध्यमाच्या आधारे अध्ययन
ड) प्रकल्प कार्य
इ) सकारात्मक मानसशास्त्र

Seat No.	
-------------	--

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Psychology of Learning and Development (MED0101)

Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) _____ Teaching methods are considered as learner centred.
  - a) Problem solving
  - b) Lecture
  - c) Seminar
  - d) None of these
- 2) _____ is not a main element of adolescence.
  - a) Adequacy of emotions
  - b) Habit of saving
  - c) Mental development
  - d) None of these
- 3) Vygotsky was psychologist from _____.
  - a) America
  - b) Africa
  - c) Russia
  - d) India
- 4) _____ is the second step of perception.
  - a) Selection
  - b) Organization
  - c) Interpretation
  - d) Evaluation
- 5) Positive emotions, Engagement, Relationships are included in the concept of _____.
  - a) Positive Psychology
  - b) Negative Psychology
  - c) Both a & b
  - d) None of these
- 6) In collaboration learning _____ strategies are included.
  - a) Co-operative
  - b) Group discussion
  - c) Team teaching
  - d) All above
- 7) _____ has help to cognitive learning.
  - a) Participation in game
  - b) Solving puzzles
  - c) Reading
  - d) All above
- 8) Maslow stated _____ theory.
  - a) Humanistic
  - b) Language
  - c) Cognitive
  - d) None of these
- 9) _____ is the first cognitive step in learning.
  - a) Attention
  - b) Memory
  - c) Both a & b
  - d) None of these
- 10) Physiological needs means _____.
  - a) Air
  - b) Water
  - c) Food
  - d) All above

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) Explain the concept of learner centeredness.
b) State the process of socialization.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) Explain the influences of culture on learner's development.
b) What are problems of adolescent explain it?
- Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15**
a) Explain the cognitive process.
b) Explain the Piaget and Vygotsky theory.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15**
a) Explain the humanistic approach of motivation in learning.
b) Explain the learning framework of children's.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
a) Problems solving
b) Physical environment
c) Learning through E-media
d) Project work
e) Positive Psychology

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
History and Political Economy of Education (MED0102)**

Day & Date: Friday, 19-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) 'राधाकृष्णन आयोग' हा ---- म्हणून ओळखला जातो.
अ) विद्यापीठ शिक्षण   ब) माध्यमिक शिक्षण
क) प्राथमिक शिक्षण   ड) भारतीय शिक्षण
- 2) "गुरुकुलपद्धती" ही ---- कालखंडाचे महत्वाचे वैशिष्ट्य आहे.
अ) बौद्ध   ब) वैदिक
क) जैन   ड) मुस्लिम
- 3) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे ----.
अ) सर्वोत्तम पर्याय   ब) सांघिक कार्य
क) वैज्ञानिक बदल   ड) वरील सर्व
- 4) व्यवस्थापनाची प्रक्रिया म्हणजे ----.
अ) नियोजन   ब) प्रशासन
क) संघटन   ड) वरील सर्व
- 5) भारतात शिक्षण ही ---- यांची जबाबदारी आहे.
अ) केंद्र सरकार   ब) राज्य सरकार
क) अ व ब दोन्ही   ड) यापैकी नाही
- 6) अंदाजपत्रकाचे महत्वाचे ---- हे तत्त्व आहे.
अ) मूल्यमापन   ब) प्रशासन
क) अंदाज   ड) संशोधन
- 7) संस्कृती म्हणजे ----.
अ) मनाचे विकसन होणे   ब) पारंपारिक दागिने घालणे
क) पारंपारिक वस्त्रे परिधान करणे   ड) वरील सर्व
- 8) मानवतावादाने ---- व ---- या मूल्यांना महत्त्व दिले.
अ) सत्य, शांतता   ब) सत्य, मांगल्य
क) शांतता, अहिंसा   ड) यापैकी नाही
- 9) संस्कृती संक्रमण ---- या साधनांच्या साहाय्याने होते.
अ) आकाशवाणी   ब) शिक्षण
क) वर्तमानपत्रे   ड) वरील सर्व

- 10) ——— मुळे भारतात आधुनिकीकरणास प्रारंभ झाला.
 अ) अमेरिका ब) ब्रिटीश राजसत्ता
 क) इटली ड) युरोप

- प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा. 10
 अ) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना.
 ब) शिक्षणासाठीच्या घटनात्मक तरतुदी स्पष्ट करा.
- प्र.3 टिपा लिहा. 10
 अ) उत्तर आधुनिकता
 ब) अनुदान प्रणाली
- प्र.4 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) स्वातंत्र्योत्तर काळातील शिक्षणातील प्रगती विषयी चर्चा करा.
 ब) शिक्षणाच्या वित्त क्षेत्रातील केंद्र-राज्य संबंध स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) शैक्षणिक वित्तविषयक अडचणी आणि समस्या स्पष्ट करा.
 ब) संस्कृती आणि शिक्षण यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
 अ) पंचवार्षिक योजना
 ब) 21 व्या शतकातील कौशल्ये – सर्जनशीलता आणि नाविन्यता
 क) शालेय अंदाजपत्रक
 ड) बौद्ध शिक्षण प्रणाली
 इ) व्यावसायिक विकास

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
History and Political Economy of Education (MED0102)**

Day & Date: Friday, 19-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Radhakrishnan Commission is also known as _____ commission.
  - a) University Education
  - b) Secondary Education
  - c) Elementary Education
  - d) Indian Education
- 2) The "Gurukul system" was an important feature of _____ period.
  - a) Buddha
  - b) Vedic
  - c) Jain
  - d) Muslim
- 3) Educational Planning means _____.
  - a) Best alternatives
  - b) Teamwork
  - c) Scientific changes
  - d) Above all
- 4) The process of management means _____.
  - a) Planning
  - b) Administration
  - c) Organization
  - d) Above all
- 5) In Indian education is the responsibility of _____.
  - a) Central government
  - b) State government
  - c) Both a and b
  - d) None of these
- 6) _____ is the important principle of budget.
  - a) Evaluation
  - b) Administration
  - c) Prediction
  - d) Research
- 7) Culture means _____.
  - a) Cultivating the mind
  - b) Wearing traditional ornament
  - c) Wearing traditional dresses
  - d) Above all
- 8) Humanism gave importance to the values of _____ and _____.
  - a) Truth, Peace
  - b) Truth, Goodness
  - c) Peace, Violence
  - d) None of these
- 9) Culture transmission with the help _____ tools.
  - a) Radio
  - b) Education
  - c) Newspaper
  - d) Above all
- 10) Modernization in India began with the _____.
  - a) America
  - b) British rule
  - c) Italy
  - d) Europe

- Q.2 Short answer type question: 10**
a) Concept of Educational Planning.
b) Explain the Constitutional Provisions for Education.
- Q.3 Short notes: 10**
a) Post Modernism
b) Grant in Aid System
- Q.4 Answer the following question: (Any One) 15**
a) Discuss about progress of education in post -independence period.
b) Explain the Centre - State Relationships in Finance of Education.
- Q.5 Answer the following question: (Any One) 15**
a) Explain the Problems & issues of Educational Finance.
b) Explain the relationship between culture and Education.
- Q.6 Write short notes: (Any Four) 20**
a) five-year plans
b) 21st century skills- Creativity & innovation
c) school budget.
d) Buddhist Education System
e) Professional growth

Seat
No.

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Studies (MED0103)

Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) भारतीय घटनेतील कलम 21-अ ---- शिक्षणाशी संबंधित आहे.
अ) मोफत व सक्तीचे
ब) समता
क) स्वातंत्र्य
ड) यापैकी नाही
- 2) अल्पसंख्याकमध्ये ---- धर्माचा समावेश करण्यात आला आहे.
अ) मुस्लिम-ख्रिश्चन
ब) सीख-जैन
क) पारशी-बौद्ध
ड) वरील सर्व
- 3) अरविंद घोष यांनी प्राथमिक स्तरासाठी ---- अभ्यासक्रम सूचविला आहे.
अ) मातृभाषा
ब) तत्वज्ञान
क) आरोग्य शिक्षण
ड) वरील सर्व
- 4) ---- आणि तत्वज्ञान नाण्याच्या दोन बाजू आहेत.
अ) विज्ञान
ब) समाजशास्त्र
क) शिक्षण
ड) मानसशास्त्र
- 5) अध्यापनशास्त्रीय सराव ---- च्या दरम्यानचा थेट संबंध आहे.
अ) तात्त्विक (थेअरी)
ब) प्रात्यक्षिक (प्रॅक्टिकल)
क) अध्ययन (लर्निंग)
ड) अ आणि ब
- 6) आंतरविद्याशाखीय शिक्षण म्हणजे ----.
अ) एकात्मिक ज्ञान
ब) आजीवन शिक्षण
क) कौशल्य संक्रमण
ड) वरील सर्व
- 7) सामाजिकीकरणाचा प्राथमिक एजंट ---- आहे.
अ) कुटुंब
ब) मित्र
क) समवयस्क गट
ड) यापैकी नाही
- 8) शांतता शिक्षण उद्दिष्टामध्ये ---- चा समावेश केला आहे.
अ) भावनिक विकास
ब) सामाजिक जबाबदारी
क) समानता
ड) वरील सर्व
- 9) मानवी मूल्ये दैनंदिन ---- मधून प्रकट होतात.
अ) अनुभव
ब) विचार
क) अनुभव
ड) विचार

- 10) मूल्यमीमांसा ही ---- ची शाखा आहे.
अ) मानसशास्त्र   ब) तत्त्वज्ञान
क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) अध्यापनशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) बहुसांस्कृतिक समाजातील शिक्षण स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) शिक्षणाचे आंतरविद्याशाखीय स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) माध्यमांची शिक्षणातील भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
अ) योगी अरविंदची शिक्षणासंबंधीची विचार स्पष्ट करा.
(अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापन पध्दती, शिक्षकाची भूमिका)
ब) शिक्षणातील शांतता, सौंदर्यात्मक व इतर मूल्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
अ) 2005 च्या अभ्यासक्रम आराखड्यातील शिक्षक शिक्षणासंदर्भातील समकालीन समस्या आणि सूचना स्पष्ट करा.
ब) सामाजिकीकरण म्हणजे काय? मुलांच्या जीवनातील सामाजिकीकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
अ) मूल्यशिक्षणाची गरज
ब) तात्विक ज्ञानाबरोबर प्रात्यक्षिक ज्ञान
क) लोकशाही शैक्षणिक ध्येये
ड) शालेय शिक्षणातील माध्यमांची भूमिका
इ) शिक्षणातील अशासकीय संस्थांची भूमिका

Seat No.	
-------------	--

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Studies (MED0103)

Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicates full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Article 21-A is related to _____ education in Indian constitution.
  - a) Free & compulsory
  - b) Equity
  - c) Freedom
  - d) None of these
- 2) _____ religions are included Under Minority.
  - a) Muslims & Christians
  - b) Sikhs and Jains
  - c) Parsis & Buddhists
  - d) All above
- 3) The Curriculum at primary stage suggested by Sir Aurobindo _____.
  - a) Mother tongue
  - b) Philosophy
  - c) Health education
  - d) All above
- 4) _____ and philosophy is the two sides of a coin.
  - a) Science
  - b) Sociology
  - c) Education
  - d) Psychology
- 5) Pedagogical practice as the kind of direct connection between _____.
  - a) Theory
  - b) Practical
  - c) Learning
  - d) Both A & B
- 6) Interdisciplinary education means _____.
  - a) Integration of knowledge
  - b) Lifelong learning
  - c) Transfer of skills
  - d) All above
- 7) _____ is the primary agent of socialization.
  - a) Family
  - b) Friend
  - c) Peer team
  - d) None of these
- 8) The objective of peace education include _____.
  - a) Emotional development
  - b) Equality
  - c) Social responsibility
  - d) All above
- 9) Human values are expressed in daily _____.
  - a) Experience
  - b) Thought
  - c) Experience
  - d) Thought
- 10) Axiology is the branch of _____.
  - a) Psychology
  - b) Philosophy
  - c) A & B
  - d) None of these

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) State the concept of pedagogy.
  - b) Explain the education in multicultural society.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the interdisciplinary nature of education.
  - b) Explain the role of Media in Education.
- Q.4 Answer the following question. (Any one) 15**
- a) Explain the thoughts of Shri Aurobindo (Curriculum, teaching-learning pedagogy, role of teacher)
  - b) Explain the role of peace, aesthetics and other values in education.
- Q.5 Answer the following question. (Any one) 15**
- a) Explain the suggestions and contemporary issues related to teacher education in NCF-2005.
  - b) What is meant by socialization? Explain the importance of socialization in children's life.
- Q.6 Answer in short (Any Four) 20**
- a) Need of Value education.
  - b) Theoretical knowledge with practical knowledge.
  - c) Democratic Aim of Education.
  - d) Role of media in school education.
  - e) Role of NGO's in Education.

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Introduction to Research Method (MED0104)

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहणे उचित ठरेल.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) काळजीपूर्वक माहिती मिळविण्यासाठी ---- संशोधन केले जाते.
अ) उपयोजित
ब) कृती
क) मूलभूत
ड) यापैकी नाही
- 2) कृती संशोधनाचे विशिष्ट वैशिष्ट्य ---- आहे.
अ) फक्त शिक्षक करतात
ब) फक्त विद्यार्थी करतात
क) पालक करतात
ड) वरील सर्व
- 3) चलाचे प्रकार ---- आहेत.
अ) आश्रयी
ब) स्वाश्रयी
क) अ आणि ब
ड) यापैकी नाही
- 4) गुणात्मक संशोधनात ---- माहितीचे संकलन व विश्लेषण केले जाते.
अ) संख्यात्मक
ब) असंख्यात्मक
क) अ आणि ब
ड) यापैकी नाही
- 5) प्रायोगिक संशोधन ---- संशोधनाचा प्रकार आहे.
अ) संख्यात्मक
ब) गुणात्मक
क) अ आणि ब
ड) यापैकी नाही
- 6) शैक्षणिक संशोधन आराखडयामध्ये ---- चा नेहमी समावेश असतो.
अ) औद्योगिक उद्दिष्टे
ब) संशोधन उद्दिष्टे
क) मार्केटींग उद्दिष्टे
ड) यापैकी नाही
- 7) पूर्व आणि उत्तर चाचणीचा समावेश ---- संशोधनात होतो.
अ) ऐतिहासिक
ब) व्यक्ति अभ्यास
क) प्रायोगिक
ड) यापैकी नाही
- 8) मुलाखत हा ---- चा प्रकार आहे.
अ) संशोधन पध्दती
ब) संशोधन साधन
क) संशोधन प्रकार
ड) वरील सर्व
- 9) वैयक्तिक अनुभव, प्रिंट मिडिया, मासिके ---- आहेत.
अ) संशोधन साधने
ब) चलाचे प्रकार
क) माहितीचे मार्ग
ड) यापैकी नाही

- 10) संशोधनाचे प्रमाणिकीकरण ---- आहेत.
अ) वैधता ब) विश्वसनीयता
क) अ आणि ब ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) शैक्षणिक संशोधनाची क्षेत्रे स्पष्ट करा.
ब) प्रायोगिक संशोधनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) गुणात्मक संशोधनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
ब) नमुना निवडीची गरज व महत्व स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15
अ) शैक्षणिक संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) चलांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15
अ) गुणात्मक संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) नमुना निवडीचे प्रकार काय आहेत? असंभाव्यतेत नमुना निवड पध्दत स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
अ) माहितीचे मार्ग
ब) ऐतिहासिक संशोधनाच्या पायऱ्या
क) गुणात्मक संशोधनाची नीतीतत्वे
ड) प्रश्नावली
इ) निरीक्षणाचे प्रकार

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Introduction to Research Method (MED0104)

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side Figure shows the marks of questions.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Research conducted for careful inquiry is known as _____ research.
  - a) Applied Research
  - b) Action research
  - c) Fundamental Research
  - d) None of these
- 2) Distinguished features of action research is _____.
  - a) only teachers conduct
  - b) only students conduct
  - c) parent conduct
  - d) all above
- 3) Types of variables are _____.
  - a) Independent
  - b) Dependent
  - c) Both a & b
  - d) None of these
- 4) Qualitative research involves collecting & analyzing _____ data.
  - a) Numerical
  - b) Non-numerical
  - c) Both a & b
  - d) None of these
- 5) Experimental Research is the _____ type of research.
  - a) Qualitative
  - b) Quantitative
  - c) Both a & b
  - d) None of these
- 6) The one which will always appear in a educational research proposal is _____.
  - a) Business objectives
  - b) Research objective
  - c) Marketing objectives
  - d) None of these
- 7) Pre and Post test included in _____ research.
  - a) Historical
  - b) Case study
  - c) Experimental
  - d) None of these
- 8) Interview is the type of _____.
  - a) Research method
  - b) Research tool
  - c) Research hypothesis
  - d) All above
- 9) Personal experience, print media, Journals are the _____.
  - a) Tools of research
  - b) Types of variables
  - c) Sources of knowledge
  - d) None of these
- 10) Standardization of research tools are _____.
  - a) Validity
  - b) Reliability
  - c) Both a & b
  - d) None of these

Q.2 Answer the following questions.

10

- a) Explain the area of educational research.
- b) Explain the nature of experimental research.

- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Write in brief characteristics of qualitative research.
  - b) Explain the need and importance of sampling.
- Q.4 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) Explain the types of educational research.
  - b) Explain the types of variables.
- Q.5 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) Write the types of qualitative research.
  - b) What are the types of sampling method and explain the non-probability sampling method.
- Q.6 Write Short Notes (Any Four) 20**
- a) Sources of knowledge
  - b) Steps of historical research
  - c) Ethics of qualitative research
  - d) Questionnaire
  - e) Types of observation

Seat
No.

Set P

M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Psychology of Learning and Development (20504101)

Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) — या मानसशास्त्रज्ञाने कुमारावस्थेसाठी वादळ आणि तणाव ही संज्ञा तयार केली.
 अ) क्लर्क एल. हूल
 ब) लॉरेन्स कोहलबर्ग
 क) स्टेन्ले हॉल
 ड) जेरोम ब्रुनर
- 2) अध्ययन कर्त्याची त्रुटी अनेकदा — दर्शविते.
 अ) ते कसे शिकतात
 ब) तांत्रिक सरावाची गरज
 क) अध्यापनाचा अभाव
 ड) विद्यार्थ्यांची सामाजिक आर्थिक स्थिती
- 3) विकास म्हणजे —.
 अ) अव्यवस्थित
 ब) पूर्णपणे अप्रत्याशित
 क) एक आयामी
 ड) गतिमान
- 4) अध्ययनासाठी — बाब अत्यंत आवश्यक आहे.
 अ) मुलांचे व पालकांचे चांगले नाते
 ब) उच्च बुद्धिमत्ता
 क) चांगले शालेय वातावरण
 ड) शिकण्याची इच्छा
- 5) — ही विद्यार्थी केंद्रित पध्दती आहे.
 अ) पृच्छा दृष्टिकोन
 ब) व्याख्यान पध्दती
 क) दिग्दर्शन पध्दती
 ड) सांघिक अध्यापन
- 6) पौगंडावस्था हा 'Adolescere' या ग्रीक शब्दापासून आला आहे त्याचा अर्थ — होय.
 अ) परिपक्व विकास
 ब) शरीराची उंची वाढणे
 क) शरीराचे वजन वाढणे
 ड) वरीलपैकी नाही
- 7) — प्रकारे एखादी संकल्पना पुढे आल्यास मुले प्रभावीपणे शिकतात.
 अ) सामान्यकडून विशिष्टाकडे
 ब) मूर्ताकडून अमूर्ताकडे
 क) जटिलतेकडून सोप्याकडे
 ड) तर्कसंगतेकडून अनुभवजन्यतेकडे
- 8) — ही शिक्षक केंद्रीत पध्दती आहे.
 अ) समस्या निराकरण
 ब) चर्चा पध्दत
 क) पृच्छा दृष्टिकोन
 ड) दिग्दर्शन

- 9) प्रेरणेसंदर्भातील विशेषता उपपत्ती ही ---- यांनी मांडली.
 अ) अब्राहम मास्लो   ब) बर्नार्ड वेइनर
 क) हर्ज बर्ग   ड) यापैकी नाही
- 10) बालकाच्या समाजीकरणाची प्रक्रिया प्रथम ---- पासून सुरु होते.
 अ) समवयस्क गट   ब) शाळा
 क) कुटुंब   ड) शेजारी

- प्र.2 लघुत्तरी प्रश्न. 10
 अ) अध्ययनार्थीच्या विकासावर संस्कृतीचा प्रभाव स्पष्ट करा.
 ब) अध्ययनाचे मार्ग आणि अध्ययन शैलीतील विविधता या संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.3 लघुत्तरी प्रश्न. 10
 अ) ज्ञान निर्मितीतील अध्ययनार्थीच्या गुंतवणुकीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 ब) मूल्यांकन केंद्रितता ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
 अ) ज्ञान म्हणजे काय? ज्ञान संक्रमनाचे विविध मार्ग सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) विविध विषय क्षेत्रातील अध्ययनाच्या संघटनाचे मार्ग सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
 अ) शाळा, पालक आणि स्थानिक समुदाय यांच्यातील भागीदारी मजबुत करण्यासाठीच्या विविध कार्यनीती सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) कुमारावस्थेतील मुलांच्या समस्या कोणत्या? कुमारांच्या विकासामध्ये तुम्ही शैक्षणिकदृष्ट्या कसे सहाय्य कराल?
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
 अ) शालेय वर्गाचे प्रकार
 ब) स्थानिक ज्ञान आणि शाळाबाह्य अनुभव
 क) सकारात्मक मानसशास्त्राचे संकल्पना
 ड) अध्ययनासंदर्भातील विविधता
 इ) अध्ययन एक ज्ञाननिर्मिती

Seat No.	
-------------	--

**M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Psychology of Learning and Development (20504101)**

Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) _____ psychologist coined the term 'Storm and Stress' in adolescence.
  - a) Clark L. Hull
  - b) Lawrence Kohlberg
  - c) Stanley Hall
  - d) Jerome Bruner
- 2) Error of learners often indicates _____.
  - a) How they learn
  - b) The need for a mechanical drill
  - c) Absence of teaching
  - d) Social economic status of the learners
- 3) Development is _____.
  - a) Disorderly
  - b) Totally unpredictable
  - c) One-dimensional
  - d) Dynamic
- 4) _____ is most essential for learning.
  - a) Good parent- child relationship
  - b) High intelligence
  - c) Good school environment
  - d) Desire to learn
- 5) _____ is a learner centered method.
  - a) Inquiry approach
  - b) Lecture method
  - c) Demonstration Method
  - d) Team Teaching
- 6) Adolescence is derived from the Greek word 'adolescere' which most appropriately means _____.
  - a) Mature development
  - b) Increase in body height
  - c) Increase in body weight
  - d) None of the above
- 7) Children learn more effectively if a concept proceeds from: _____.
  - a) Generic to specific
  - b) Concrete to abstract
  - c) Complex to simple
  - d) Rational to empirical
- 8) _____ is a teacher- centered method.
  - a) Problem solving
  - b) Discussion Method
  - c) Inquiry approach
  - d) Demonstration
- 9) Attribution theory of motivation is framed by _____.
  - a) Abraham Maslow
  - b) Bernard Weiner
  - c) Herzberg
  - d) None of these
- 10) The process of child's socialization starts firstly from _____.
  - a) Peer Group
  - b) School
  - c) Family
  - d) Neighbor

- Q.2 Short Answer Type Question: 10**
- a) Explain the influences of culture on learner's development.
  - b) Explain the concepts of diversity in learning paths and learning styles.
- Q.3 Short Answer Type Question: 10**
- a) Explain the forms of learner's engagement in the process of knowledge construction.
  - b) Explain the concept of assessment centeredness.
- Q.4 Answer the following question (Any one) 15**
- a) What is mean by knowledge. Explain the various modes of knowledge transmission.
  - b) What are the multiple ways of organizing learning in different subject areas? Explain in details.
- Q.5 Answer the following question (Any one) 15**
- a) Explain the various strategies for strengthens partnership between school, parents and community.
  - b) What are the problems of adolescents? Explain the Educational support required for Adolescent's development.
- Q.6 Write short notes. (Any Four) 20**
- a) What kind of classrooms?
  - b) Local Knowledge and Out of School experience
  - c) Concept of Positive Psychology
  - d) Diversity in learning context
  - e) Learning as a construction of knowledge

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
History and Political Economy of Education (20504102)**

Day & Date: Friday, 19-04-2024

Max. Marks: 80

Time: 03:00 PM To 06:00 PM

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) वेतनेतर अनुदान वर्षातून ---- वेळा दिले जाते.
अ) एक ब) दोन
क) तीन ड) चार
- 2) बहुसंस्कृती समाजातील शिक्षण हे समाजात ---- निर्माण करण्यावर भर देते.
अ) जाणीव-जागृती ब) विविधतेत एकता
क) आत्मसन्मानाची भावना ड) वरील सर्व
- 3) तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेचा कालखंड ---- हा आहे.
अ) 1961 ते 1966 ब) 1960 ते 1965
क) 1969 ते 1974 ड) 1970 ते 1975
- 4) ग्राहकाच्या भांडवलाशाहीतून ---- ची सुरुवात झाली.
अ) आधुनिकतावाद ब) मानवतावाद
क) उत्तर आधुनिकतावाद ड) यापैकी नाही
- 5) भारतीय शिक्षणाची सनद यालाच ---- म्हटले जाते.
अ) वुडचा खलिता ब) पाझर सिद्धांत
क) सार्जेंट कमिशन ड) हंटर कमिशन
- 6) शालेय वित्ताचे ---- हे स्रोत आहेत.
अ) सरकारी अनुदान
ब) दान शूर व्यक्तींनी दिलेल्या देणग्या व गंगाजळी
क) विकासनिधी
ड) वरील सर्व
- 7) व्यवस्थापनाची प्रक्रिया म्हणजे ----.
अ) नियोजन ब) प्रशासन
क) संघटन ड) वरील सर्व
- 8) 21 व्या शतकातील कौशल्यांमध्ये 4Cs ---- चा संदर्भात आहेत.
अ) कम्युनिकेशन, कोऑपरेशन, क्रिटीकल थिंकींग आणि क्रिएटीव्हिटी
ब) कम्युनिकेशन, कोलाबोरेशन, क्रिटीकल थिंकींग आणि क्रिएटीव्हिटी
क) कन्सीस्टन्सी, कोलाबोरेशन, क्रिटीकल थिंकींग आणि क्रिएटीव्हिटी
ड) कम्युनिकेशन, कोलाबोरेशन, क्रिटीकल थिंकींग आणि कमिटमेंट

- 9) तीर्थंकर हे ---- आहेत.
 अ) बौद्ध धर्माचे उपदेशक
 ब) जैन धर्माचे उपदेशक
 क) वेदांचे उपदेशक
 ड) यापैकी नाही
- 10) 'नियोजन म्हणजे कृती करण्यापूर्वी तिचा आराखडा तयार करणे' ही व्याख्या ---- यांची आहे.
 अ) फिलिप्स
 ब) न्यूमन
 क) ऑक्सफर्ड शब्दकोश
 ड) समर

- प्र.2 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) इस्लाम धर्माची अध्ययन अध्यापन पद्धती सांगा.
 ब) शैक्षणिक अर्थव्यवस्थेतील समस्या सांगा.
- प्र.3 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) 21 व्या शतकातील कोणतीही पाच आवश्यक कौशल्ये स्पष्ट करा.
 ब) शैक्षणिक कर्मचाऱ्यांचा व्यावसायिक विकासाची गरज व महत्त्व सांगा.
- प्र.4 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) शालेय शिक्षणातील राज्य व केंद्र सरकारची आर्थिक जबाबदारी स्पष्ट करा.
 ब) वैदिक धर्म पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. तत्त्वे, अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापन पद्धती, शिक्षकांची भूमिका.
- प्र.5 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) शैक्षणिक व्यवस्थापनाची संकल्पना, व्याप्ती व महत्त्व लिहा.
 ब) बहुसांस्कृतिक शिक्षणाचा अर्थ सांगून बहुसांस्कृतिक समाजातील समस्या सोदाहरण स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
 अ) शैक्षणिक खर्च स्पष्ट करा.
 ब) जैन धर्माची तत्त्वे सांगा.
 क) शैक्षणिक प्रशासनाची गरज सांगा.
 ड) आधुनिकतावादाची वैशिष्ट्ये
 इ) एन.सी.एफ. 2005.

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
History and Political Economy of Education (20504102)**

Day & Date: Friday, 19-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Non salary grant is given _____ a year.
  - a) Once
  - b) Twice
  - c) Thrice
  - d) Four time
- 2) Education of multicultural society gives impact on creating _____ in society.
  - a) Preparation of awareness
  - b) Unity in diversity
  - c) Feeling of self respect
  - d) Above all
- 3) The third five year plan period _____.
  - a) 1961 to 1966
  - b) 1960 to 1965
  - c) 1969 to 1974
  - d) 1970 to 1975
- 4) _____ began with consumer capitalism.
  - a) Modernism
  - b) Humanism
  - c) Post Modernization
  - d) None of these
- 5) Magna Carta of Indian education is also known as _____.
  - a) Woods dispatch
  - b) Filtration theory
  - c) Sargent Commission
  - d) Hunter Commission
- 6) _____ is the sources of school finance.
  - a) Government grants
  - b) Endowment and Reserve fund
  - c) Development funds
  - d) Above all
- 7) The process of management means _____.
  - a) Planning
  - b) Administration
  - c) Organization
  - d) Above all
- 8) The 4Cs of 21st century skills refer to _____.
  - a) Communication, cooperation, critical thinking and creativity
  - b) Communication. Collaboration, critical thinking and creativity
  - c) Consistency, Collaboration, critical thinking and creativity
  - d) Communication, collaboration, critical thinking and commitment
- 9) Tirthankara are _____.
  - a) Preachers of Buddhism
  - b) Preachers of Jainism
  - c) Preachers of Vedas
  - d) None of these
- 10) 'Planning to design some action to be done beforehand.' This definition is stated that _____.
  - a) Philips
  - b) Neuman
  - c) Oxford Dictionary
  - d) Sammar

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) State the teaching learning methods of Islam religion.
  - b) Explain the Problems of Educational Finance.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the any five necessary skills in 21st century.
  - b) Explain the need and importance Professional development of educational Personnel.
- Q.4 Answer the following question: (Any one) 15**
- a) Explain the responsibility of Centre-State in finance of school education.
  - b) Explain the Vedic religion with following points-Principles, Curriculum, teaching learning Method, role of teacher.
- Q.5 Answer the following question: (Any one) 15**
- a) Write the concept, scope, need and importance of Educational Management.
  - b) What is the meaning of Multicultural Education? State the problems of multicultural society with examples.
- Q.6 Write short notes: (Any Four) 20**
- a) Explain the Educational Expenditure.
  - b) State the principle of Jain religion.
  - c) State the Need of Educational Administration.
  - d) Characteristics of Modernism
  - e) NCF 2005.

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Studies (20504103)

Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.
3) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहणे उचित ठरेल.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोगाचे मुख्य कार्यालय ---- येथे आहे.
अ) नवी दिल्ली
ब) मुंबई
क) भोपाळ
ड) वरीलपैकी नाही
- 2) एकात्म शिक्षणाची संकल्पना ---- यांनी मांडली.
अ) जे कृष्णमूर्ती
ब) जॉन ड्युई
क) श्री अरविंद घोष
ड) यापैकी नाही
- 3) बहुसांस्कृतिक शिक्षणाचे पाच अभिगम ---- यांनी तयार केले.
अ) जॉन ड्युई व प्लेटो
ब) थर्स्टन आणि स्पिअरमन
क) ब्राउन आणि ओटावे
ड) स्लिटर व ग्रांट
- 4) समाजीकरण हे शाळेचे महत्वाचे कार्य आहे असे ---- यांनी म्हटले आहे.
अ) डुरखाईम
ब) प्लेटो
क) अरिस्टॉटल
ड) अरविंदो
- 5) सैध्दांतिक ज्ञानाचा ---- घटक आहे.
अ) अवबोधात्मक ज्ञान
ब) अवबोधात्मक व तथ्यात्मक ज्ञान
क) तथ्यात्मक ज्ञान
ड) यापैकी नाही
- 6) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 तयार करण्यासाठी ---- यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमण्यात आली.
अ) डॉ. काकोडकर
ब) डॉ. निगवेकर
क) डॉ. यशपाल
ड) डॉ. माशेलकर
- 7) लोकशाहीनिष्ठ शिक्षणात साक्षरतेपलीकडील ----.
अ) परीक्षा उत्तीर्ण होणे व पदवी मिळविणे.
ब) पदवी मिळविणे व त्यातून सामाजिक प्रतिष्ठा मिळविणे.
क) मनाचे औदार्य, मोठेपणा, आदर व एकसंघ राहण्याचे कौशल्य मिळविणे
ड) नेतृत्वातून सामाजिक सत्ता मिळविणे.
- 8) ---- हे समाजीकरणाचे वैशिष्ट्ये आहे.
अ) सामाजिक प्रक्रिया
ब) संस्कृतीचे ज्ञान
क) आजीवन प्रक्रिया
ड) वरील सर्व

- 9) शाळा ही समाजाची लघुरूप असते असे ---- यांनी म्हटले आहे.
 अ) अँडम्स ब) जॉन ड्युई
 क) प्लेटो ड) अँरीस्टॉटल
- 10) शिक्षणाच्या समान संधीचा विचार ---- राष्ट्रीय धोरणात केला आहे.
 अ) 1968 ब) 1986
 क) 1990 ड) 1983
- प्र.2 लघुत्तरी स्वरूपाचे प्रश्न. 10**
 अ) शालेय नियोजन व व्यवस्थापन संदर्भातील शालेय समस्या स्पष्ट करा.
 ब) समकालीन शालेय शिक्षणापुढील आव्हाने लिहा.
- प्र.3 लघुत्तरी स्वरूपाचे प्रश्न. 10**
 अ) समकालीन भारतीय समाजातील बहुभाषिकता व बहुसांस्कृतिकता या संकल्पना स्पष्ट करा.
 ब) सैध्दांतिक ज्ञान आणि प्रात्यक्षिक ज्ञान यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक) 15**
 अ) आंतरविद्याशाखीय शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. तत्वज्ञान, समाजशास्त्र व अर्थशास्त्र यांचा विद्याशाखीय परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
 ब) शालेय शिक्षणातील प्रसारमाध्यमे, शिक्षक संघटना व अशासकीय संघटनांची भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक) 15**
 अ) योगी अरविंद यांनी सांगितलेली शिक्षणाची संकल्पना व शैक्षणिक विचार सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) समाजीकरण म्हणजे काय? बालकांच्या समाजीकरणातील शाळा, पालक व समवयस्क गटाची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20**
 अ) लोकशाहीच्या संदर्भाने शिक्षणाची ध्येये
 ब) शैक्षणिक संधीची समानता
 क) विज्ञान व तंत्रज्ञानाचे शिक्षणासाठी योगदान
 ड) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005
 इ) शिक्षणातील सौंदर्यात्मता

Seat No.	
---------------------	--

M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Studies (20504103) Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figure to right side indicates marks.**Q.1 Choose the correct alternative.****10**

- 1) The Headquarter of National Human Right Commission is at _____.
a) New Delhi   b) Mumbai
c) Bhopal   d) None of these
- 2) The concept of integrated education is stated by _____.
a) J. Krishnamurthy   b) John Dewey
c) Shri Aurobindo Ghosh   d) None of these
- 3) Prepared five approaches of multicultural education by _____.
a) John Dewey and Plato   b) Thorsten and Spearman
c) Brown and Ottaway   d) Sleeter and Grant
- 4) Socialization is an important work of school is stated by _____.
a) Durkheim   b) Plato
c) Aristotle   d) Aurobindo
- 5) _____ is aspect of theoretical Knowledge.
a) Perception Knowledge
b) Perception Knowledge and Factual Knowledge
c) Factual Knowledge
d) None of these
- 6) A committee was appointed under his chairmanship to prepare the National Curriculum Framework 2005.
a) Dr. Kakodkar   b) Dr. Nigavekar
c) Dr. Yashpal   d) Dr. Mashelkar
- 7) Beyond literacy in democratic loyalty education _____.
a) To pass the exam and get a degree
b) Getting a degree and gaining social prestige.
c) To acquire the incredible greatness of the mind and the skill to be united.
d) To gain social power through leadership
- 8) _____ is characteristics of Socialization.
a) Social Process   b) Knowledge of Culture
c) Lifelong Process   d) All above
- 9) School is the miniature of society stated by _____.
a) Adams   b) John Dewey
c) Plato   d) Aristotle
- 10) Equal opportunity of education stated by _____ National policy of education.
a) 1968   b) 1986
c) 1990   d) 1983

- Q.2 Short Answer type Question. 10**
- a) Explain the Issues related to planning and management of school.
  - b) Write the Contemporary challenges in School Education.
- Q.3 Short Answer type Question. 10**
- a) Explain the Concept of Multilingual and multicultural in contemporary Indian society.
  - b) Explain the linking between Theoretical and Practical Knowledge.
- Q.4 Answer the following question. (Any one) 15**
- a) Explain the concept of Interdisciplinary education. Explain the relationship with disciplines as philosophy, sociology and economics.
  - b) Illustrate the role of media, Teacher Organization and NGOs in school education.
- Q.5 Answer the following question. (Any one) 15**
- a) State the concept of education stated by Shri Aurobindo. Explain the educational thoughts of Shri Aurobindo.
  - b) What is mean by Socialization? Explain the role of school, parents and peer group in socialization of the child.
- Q.6 Write Short notes on (Any Four) 20**
- a) Aims of Education in the context of a democracy
  - b) Equality in educational opportunity.
  - c) Contribution of science and technology to education.
  - d) National Curriculum Framework (NCF) 2005
  - e) Aesthetics of education.

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Introduction to Research Method (20504104)**

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) संशोधन साधनांमध्ये ——— हे अधिक विश्वसनीय साधन आहे.
अ) प्रश्नावली ब) निरीक्षण
क) मुलाखत ड) पदनिश्चय निश्चय श्रेणी
- 2) स्तरीय नमुना निवड ही ——— आहे.
अ) सांभाव्येतर ब) असांभाव्येतर
क) सहेतुक ड) सामान्य
- 3) कोणत्याही संशोधनाचा मुख्य हेतू हा ——— असतो.
अ) नवीन ज्ञान प्राप्ती
ब) तथ्यांचे विस्तारीकरण
क) तथ्यांचे पृथःकरण करून त्यामध्ये संबंध प्रस्थापित करणे
ड) यापैकी नाही
- 4) ऐतिहासिक संशोधन म्हणजे ———.
अ) ऐतिहासिक समस्यांवर संशोधन ब) पुरातन अनुभवांवर संशोधन
क) ऐतिहासिक वर्णनांवर संशोधन ड) सर्व अ, ब, क
- 5) संशोधनामध्ये ——— ही ज्ञान संपादनाची पद्धत नाही.
अ) कल्पना ब) अनुभव
क) परंपरा ड) तर्क
- 6) संशोधनात कार्यात्मक व्याख्या ——— साठी वापरल्या जातात.
अ) उजळणी ब) विश्वसनीयता
क) अचूकता ड) संकल्पना निर्मिती
- 7) वर्णनात्मक संशोधन हे ——— प्रकारचे आहे.
अ) मुलभूत ब) परीणामोत्तर कारणमीमांसा
क) उपयोजित ड) पृथःकरणात्मक
- 8) खालीलपैकी ——— हा संशोधन आराखडयाचा घटक नाही.
अ) अभ्यास नमुना ब) साधने
क) माहितीचे पृथःकरण ड) संशोधन पद्धती
- 9) यादृच्छीकरणाचा मुख्य हेतू ——— गटाची निवड हा असतो.
अ) संबंधित ब) प्रातिनिधिक
क) अद्यावत ड) आदर्श

Seat No.	
-----------------	--

M.Ed. (Semester - I) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Introduction to Research Method (20504104)

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side Figure shows the marks of questions.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) In research tools _____ is most reliable tool.
  - a) Questionnaire
  - b) Observation
  - c) Interview
  - d) Rating Scale
- 2) Stratified sampling is _____ sampling.
  - a) Probability
  - b) Non-probability
  - c) Purposive
  - d) General
- 3) The main aim of any research is _____.
  - a) Acquiring new knowledge
  - b) Extending facts
  - c) Analysis of facts and establishing their relationship
  - d) None of these
- 4) Historical research means _____.
  - a) Research on historical problems
  - b) Research on ancient experiences
  - c) Research on historical descriptions
  - d) All a, b, c
- 5) In research _____ is not method of acquiring knowledge.
  - a) Imagination
  - b) Experience
  - c) Tradition
  - d) Reasoning
- 6) In research operational definitions are used for _____.
  - a) Revision
  - b) Reliability
  - c) Precision
  - d) Concept formation
- 7) descriptive research is a _____ type of research.
  - a) Fundamental
  - b) Ex-post facto
  - c) Applied
  - d) Analytical
- 8) Out of the following _____ is not component of research proposal.
  - a) Study sample
  - b) Tools
  - c) Data analysis
  - d) Research methodology
- 9) The main purpose of randomization is selection of _____ group.
  - a) Relative
  - b) Representative
  - c) Latest
  - d) Ideal

- 10) In research assumptions means _____.
- a) Forecasts
  - b) Facts
  - c) Predictions
  - d) None of these

- Q.2 Answer the following question. 10**
- a) Explain in brief meaning of educational research.
  - b) Explain in brief Ethics of qualitative research.
- Q.3 Answer the following question. 10**
- a) Explain the Concept of population.
  - b) Explain the nature of experimental research.
- Q.4 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) Explain the meaning, significance and steps of Historical research.
  - b) Explain the meaning qualitative research with it's characteristics.
- Q.5 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) Explain the random and non-random sampling techniques.
  - b) Explain the concept, meaning & types of quantitative Research.
- Q.6 Write short notes on (Any Four) 20**
- a) Standardization of Research tools
  - b) Components of research proposal
  - c) Tools of Research – questionnaire
  - d) Phenomenology
  - e) Post-test only equivalent group design

Seat
No.**M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024**
Philosophy of Education (MED0201) Day & Date: Thursday, 25-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) प्रत्येक शैक्षणिक ध्येय हे जीवनविषयक ——— चा आविष्कार आहे.
अ) तंत्रज्ञान
ब) समाजशास्त्र
क) तत्वज्ञान
ड) मानसशास्त्र
- 2) मूल्याचे मूळ, स्वरूप आणि प्रकार संबंधित ——— ही तत्वज्ञानाची शाखा आहे.
अ) मूल्यमीमांसा
ब) समाजशास्त्र
क) ज्ञानमीमांसा
ड) मानसशास्त्र
- 3) तत्वज्ञान म्हणजे ———
अ) सत्याचे ज्ञान
ब) ब्रम्हाचे ज्ञान
क) ज्ञानाचे शास्त्र
ड) वरील सर्व
- 4) मक्तब ही ——— ची शालेय प्रणाली आहे.
अ) वैदिक
ब) बौद्ध
क) जैन
ड) इस्लाम
- 5) ——— हा आदर्शवाद व वास्तववाद यांचा अत्यंत कुशल असा संयोग होय.
अ) आवश्यकतावाद
ब) अस्तित्ववाद
क) सातत्यवाद
ड) पुनर्चनावाद
- 6) सामुदायिक कल्याणकारी राज्य निर्माण करणे हे ——— चे उद्दिष्ट आहे.
अ) आवश्यकतावाद
ब) अस्तित्ववाद
क) सातत्यवाद
ड) पुनर्चनावाद
- 7) मुर्लीसाठी पहिली शाळा ——— यांनी सुरू केली.
अ) रविंद्रनाथ टागोर
ब) महात्मा गांधी
क) महात्मा फुले
ड) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
- 8) "निसर्गाकडे परत" हा ——— चा विचार आहे.
अ) महात्मा गांधी
ब) सॉक्रेटिस
क) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
ड) रूसो
- 9) समाजातील गरजूंना मदत करण्यासाठी ——— मूल्य उपयुक्त ठरते.
अ) नैतिक
ब) सामाजिक
क) सौंदर्यात्मक
ड) अध्यात्मिक
- 10) भारतीय संविधानात ——— मूल्य समाविष्ट नाही.
अ) स्वातंत्र्य
ब) समानता
क) अन्याय
ड) बंधुता

- प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा 10**
अ) ज्ञान मीमांसेची संकल्पना विशद करा.
ब) रुसोने सांगितलेल्या अध्ययन-अध्यापन पध्दती विशद करा.
- प्र.3 थोडक्यात उत्तरे लिहा 10**
अ) विद्यार्थ्यांमध्ये मूल्य रूजविण्यात शिक्षकाची भूमिका विशद करा.
ब) वैदिक तत्वज्ञानानुसार शिक्षणाची ध्येये विशद करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15**
अ) तत्वज्ञानात अर्थ, गरज आणि कार्य स्पष्ट करा.
ब) अस्तित्वावादाचा शिक्षणावर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15**
अ) मूल्याची संकल्पना स्पष्ट करा. मूल्यांचे विविध प्रकार विशद करा.
ब) शिक्षणाची ध्येये, अभ्यासक्रम आणि शिक्षकाची भूमिका यासंदर्भात सॉक्रेटिसच्या विचारांचे चिकित्सक परिक्षण करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20**
अ) मूल्यांचे महत्व
ब) मूल्यमीमांसेची संकल्पना
क) जैन तत्वज्ञानानुसार शैक्षणिक ध्येय
ड) पुनर्चनावादाचे शैक्षणिक सिध्दांत
इ) महात्मा फुले यांनी सांगितलेली शिक्षणाची ध्येये

Seat
No.

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Philosophy of Education (MED0201)

Day & Date: Thursday, 25-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side number indicates marks.

Q.1 Choose the correct alternative.**10**

- 1) Every educational aim is an expression of the _____ of life.
  - a) Technology
  - b) Sociology
  - c) Philosophy
  - d) Psychology
- 2) _____ is the branch of philosophy which deals with origin, nature and types of values.
  - a) Axiology
  - b) Sociology
  - c) Epistemology
  - d) Psychology
- 3) Philosophy means _____.
  - a) Knowledge of Truth
  - b) Knowledge of Brahma
  - c) Science of Knowledge
  - d) Above all
- 4) Maktab is the school system of _____.
  - a) Vedic
  - b) Buddhist
  - c) Jain
  - d) Islam
- 5) _____ is an adroit combination of Idealism and Realism.
  - a) Essentialism
  - b) Existentialism
  - c) Perennialism
  - d) Re-constructivism
- 6) Creating Collective Welfare State is the objective of _____.
  - a) Essentialism
  - b) Existentialism
  - c) Perennialism
  - d) Re-constructivism
- 7) _____ started first school for girls.
  - a) Rabindranath Tagore
  - b) Mahatma Gandhi
  - c) Mahatma Phule
  - d) Dr. B. R. Ambedkar
- 8) Back to Nature is the thought of _____.
  - a) Mahatma Gandhi
  - b) Socrates
  - c) Dr. B. R. Ambedkar
  - d) Rousseau
- 9) _____ Value is useful to help to needy in society.
  - a) Moral
  - b) Social
  - c) Aesthetic
  - d) Spiritual
- 10) _____ value is not mentioned in Indian Constitution.
  - a) Freedom
  - b) Equality
  - c) Injustice
  - d) Fraternity

- Q.2 Write short answers. 10**
- a) State the concept of epistemology.
  - b) State the teaching-learning methods stated by Rousseau.
- Q.3 Write short answers. 10**
- a) State the role of teacher in the inculcating values in students.
  - b) State the educational aims of Vedic Philosophy.
- Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the meaning, need and functions of Philosophy
  - b) Explain the impact of existentialism on education.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the concept of Values. State the various types of values.
  - b) Make a critical analysis of Socrates' thoughts with reference to aims of education, curriculum and role of teachers.
- Q.6 Write short notes. (Any Four) 20**
- a) Importance of Values
  - b) Concept of Axiology
  - c) Educational aims of Jain Philosophy
  - d) Educational Theories of Re-constructivism
  - e) Aims of education stated by Mahatma Phule

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sociology of Education (MED0202)

Day & Date: Saturday, 27-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) IGNOU चे मुख्यालय कुठे आहे?

अ) दिल्ली	ब) वाराणसी
क) कोटा	ड) अलाहाबाद
- 2) — हे खाजगीकरण करून साध्य केले जाऊ शकते.

अ) भाडे	ब) मताधिकार
क) करार	ड) वरील सर्व
- 3) सामाजिकीकरणाचे सिध्दांत — यांनी मांडले.

अ) जी. एच. मिड	ब) कुलेचा आरसा
क) अ व ब	ड) यापैकी नाही
- 4) शिक्षणातील वंचित घटक — आहेत.

अ) सामाजिकदृष्ट्या	ब) शारीरिकदृष्ट्या
क) मानसिकदृष्ट्या	ड) वरील सर्व
- 5) आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्काच्या वैश्विक जाहिरनाम्याच्या कलमात — आहेत.

अ) 28 हक्क आणि 2 कर्तव्य	ब) 2 हक्क आणि 28 कर्तव्य
क) 30 मानवी हक्क	ड) यापैकी नाही
- 6) — मानवी हक्क दिवस म्हणून ओळखला जातो.

अ) 10 डिसेंबर	ब) 5 मे
क) 5 जून	ड) 6 डिसेंबर
- 7) संपूर्ण शांतता — स्रोतांमधून निर्माण होते.

अ) आंतरिक शांतता	ब) सामाजिक शांतता
क) निसर्गासह शांतता	ड) वरील सर्व
- 8) — हे कलम अल्पसंख्यांकाच्या संरक्षण संबंधित आहे.

अ) कलम 45	ब) कलम 46
क) कलम 41	ड) कलम 29
- 9) शाळा ही एक सामाजिक संस्था असून शिक्षण ही एक — आहे, असे मत जॉन ड्युई यांचे आहे.

अ) सामाजिक प्रक्रिया	ब) भावनिक प्रक्रिया
क) सांस्कृतिक प्रक्रिया	ड) यापैकी नाही

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sociology of Education (MED0202)

Day & Date: Saturday, 27-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative. 10

- 1) The University of IGNOU is at _____.
a) Delhi
b) Varanasi
c) Kota
d) Allahabad
- 2) Privatization can be achieved by _____.
a) Leasing
b) Franchising
c) Contracting
d) all above
- 3) The theory of socialization was presented by _____.
a) G.H. mid
b) Kule's mirror
c) A & B
d) None of these
- 4) The disadvantaged elements in education are _____.
a) Socially
b) Physically
c) Mentally
d) all above
- 5) _____ are the International manifesto of human rights.
a) 28 rights and 2 duties
b) 2 rights and 28 duties
c) 30 human rights
d) None of these
- 6) _____ is observed as Humans Rights Day.
a) 10 Dec.
b) 5 May
c) 5 June
d) 6 Dec.
- 7) Total Peace is created in _____ all sources.
a) Inner peace
b) Social peace
c) Peace with nature
d) above all
- 8) Article _____ is related with the protection of minorities.
a) article 45
b) article 46
c) article 41
d) article 29
- 9) According to John Due, school is a social institution and education is a _____.
a) Social process
b) Emotional process
c) Cultural process
d) None of these
- 10) _____ are the factors of multicultural society.
a) different language
b) different ethnic
c) different religion
d) All above

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Explain the meaning and nature of Educational sociology.
- b) What is meant by equality of Educational opportunities?

- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the concept of Peace Education.
  - b) Explain the need and importance of continuous Education.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) What is meant by deprived class? Write the Educational problems and its remedies about it.
  - b) What is mean by multicultural Society? What is the role of Education in multicultural Society.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) What is Globalization? Explain the positive and negative effects of Globalization on Indian Education.
  - b) What is International understanding? Which activities will you do in your School for International understanding?
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) What is Liberalization.
  - b) Explain the role of Family for Socialization.
  - c) Types of Peace Education.
  - d) Explain the equality verses equity in Education.
  - e) State the objective of continuous Education.

- 9) अभ्यासक्रम म्हणजे ---- साठी नियोजन.
 अ) अर्थ ब) विचार
 क) अध्ययन ड) वरील सर्व
- 10) अभ्यासक्रम रचनेचा निकष ---- आहे.
 अ) लवचिकता ब) उपयुक्तता
 क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा

- अ) अभ्यासक्रम विकसनच्या उपपती स्पष्ट करा. 05
 ब) मानवतावादी अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे व महत्त्व स्पष्ट करा. 05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा

- अ) गरज मूल्यांकन प्रतिमानाची संकल्पना, महत्त्व लिहा. 05
 ब) अध्ययन अनुभवाचे एकात्मिकरण थोडक्यात लिहा. 05

प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) अभ्यासक्रमाचे दृष्टिकोन कोणतेही तीन स्पष्ट करा.
 ब) विविधता म्हणजे काय? शिक्षकाच्या क्षमतेनुसार त्यांची विविधता लिहा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) अध्ययन अनुभवांची तत्त्वे व संदर्भांकित विकास स्पष्ट करा.
 ब) अभ्यासक्रम विकसनाचे हिल्डा टाबा चे प्रतिमान विविध पायऱ्यांसह स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20

- अ) अभ्यासक्रमाचा अर्थ लिहा.
 ब) केंद्रिय अभ्यासक्रमाचे स्वरूप
 क) अभ्यासक्रम विकसनातील समस्या
 ड) संस्कृती संवर्धनात अभ्यासक्रमाची भूमिका
 इ) अध्ययनार्थी केंद्रित अभ्यासक्रम

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Curriculum Studies (MED0203)**

Day & Date: Tuesday, 30-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side figures indicate the marks.

Q.1 Fill in the blanks.

10

- 1) Evaluation, objectives, content and _____ are components of curriculum.
  - a) Time Table
  - b) Teaching Method
  - c) Both A and B
  - d) None of them
- 2) _____ is a basis of curriculum.
  - a) Philosophical
  - b) Ideological
  - c) Both A and B
  - d) None of them
- 3) In 1972 model of curriculum development by _____.
  - a) Hilda
  - b) Taylor
  - c) Necholas and Necholas
  - d) None of them
- 4) Main base of humanistic curriculum is _____.
  - a) Psychological
  - b) Historical
  - c) Physical
  - d) All above
- 5) For the Language teaching _____ is not a useful learning experiences.
  - a) Story telling
  - b) Proper pronunciation
  - c) Both A & B
  - d) None of them
- 6) Integration of learning experiences means _____.
  - a) Togetherness of content and teaching Aids
  - b) Appropriate examples
  - c) Both A & B
  - d) None of them
- 7) Main characteristic of subject centered curriculum is _____.
  - a) Teacher
  - b) Drill of particular skill
  - c) Both A and B
  - d) None of them
- 8) The main role of teacher in community centered curriculum is _____.
  - a) Guide
  - b) Fciliator
  - c) Counsellor
  - d) All above
- 9) Curriculum means planning for _____.
  - a) Meaning
  - b) Thought
  - c) Learning
  - d) All above
- 10) Criteria of curriculum construction is _____.
  - a) Flexibility
  - b) Usability
  - c) Both A and B
  - d) None of them

- Q.2 Answer the following Questions.**
- a) Explain the theories of curriculum development. **05**
  - b) Write the objectives and significance of Humanistic curriculum. **05**
- Q.3 Answer the following Questions.**
- a) Write the concept and importance of need assessment model. **05**
  - b) Write the integration of learning experience in brief. **05**
- Q.4 Answer the following Questions. (Any One)** **15**
- a) Explain the Approaches to curriculum any three with suitable examples.
  - b) What is meant by diversity? Write the diversity among teachers in their competence.
- Q.5 Answer the following Questions. (Any One)** **15**
- a) Explain the principles and criterion development of learning experience.
  - b) Explain Hilda Taba's curriculum development model with steps involved.
- Q.6 Write Short Notes (Any Four)** **20**
- a) Write the meaning of curriculum
  - b) Nature of centralized curriculum,
  - c) Issues in curriculum development.
  - d) Role of curriculum in preservation of culture.
  - e) Learner centered curriculum.

Seat
No.

**M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – I (MED0204)**

Day & Date: Thursday, 02-05-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) प्रलोभनाची कमतरता, प्रेरणेचा अभाव, अभिरुचीची कमतरता आणि साधनांचा अभाव ह्या ---- शिक्षक-शिक्षणाशी संबंधित समस्या आहेत.
अ) सेवापूर्व
ब) सेवापूर्व व सेवांतर्गत
क) सेवांतर्गत
ड) वरीलपैकी नाही
- 2) उद्बोधन वर्गाचे आयोजन प्रामुख्याने ---- करते.
अ) अॅकेडमिक स्टाफ कॉलेज
ब) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय
क) शासकीय महाविद्यालय
ड) वरील सर्व
- 3) शैक्षणिक विस्तार, कार्यक्षमतेत वाढ करणे आणि परिवर्तनाची गरज ह्या ---- च्या गरजा आहेत.
अ) सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षण
ब) माध्यमिक शिक्षण
क) शिक्षक-शिक्षण
ड) सेवापूर्व शिक्षण
- 4) बोधात्मक उद्दिष्टे आणि उच्च बोधात्मक क्षमतेचा विकास करणे हे ---- चे केंद्रस्थानी आहेत.
अ) चर्चासत्र
ब) परिसंवाद
क) वादविवाद
ड) वरील सर्व
- 5) शिक्षक-शिक्षणाची गुणवत्ता व दर्जा विकसित करण्याचे प्रमुख ध्येय ---- चे असते.
अ) विस्तार सेवा केंद्र
ब) एन.सी.टी.ई
क) राज्यशिक्षण संस्था
ड) वरील सर्व
- 6) शिक्षक-शिक्षणाचे प्रमुख कार्य ---- हे आहे.
अ) शैक्षणिक कार्य
ब) सामाजिक कार्य
क) व्यावसायिक कार्य
ड) वरील सर्व
- 7) आंतरवासिता कार्यक्रमाचा हेतु ---- हा आहे.
अ) सराव पाठ पूर्ण करणे
ब) सांस्कृतिक आणि क्रीडा उपक्रम आयोजित करणे
क) शालेय अनुभव देणे
ड) प्रात्यक्षिक काम पूर्ण करणे

- 8) शिक्षक शिक्षणाचे उद्दिष्ट प्रशिक्षणार्थींना ——— मदत करणे हे आहे.
 अ) अध्ययनार्थींच्या समस्या सोडविणे
 ब) नवप्रवाहांचा परिचय करून घेण्यास
 क) योग्य अध्ययन अनुभव निवडण्याची कौशल्ये विकसित करणे
 ड) वरील सर्व
- 9) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण म्हणजे ———.
 अ) निरंतर शिक्षण
 ब) व्यावसायिक शिक्षण
 क) कौशल्याधिष्ठित
 ड) वरील सर्व
- 10) प्राथमिक स्तरावरील शिक्षकांना सेवापूर्व व सेवांतर्गत प्रशिक्षण देणारी जिल्हा स्तरावर ——— ही एक संस्था आहे.
 अ) जिल्हा परिषद
 ब) जिल्हा व्यवसाय मार्गदर्शन केंद्र
 क) डाएट
 ड) जिल्हा शिक्षण विस्तार सेवा

प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) शिक्षक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाचे स्वरूप कोणते? 05
 ब) सहयोगी आणि सहभागी व्यवहारात्मक उपागम स्पष्ट करा. 05

प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) उद्बोधन कार्यक्रमाचे फायदे व मर्यादा सांगा. 05
 ब) सेवेत असणाऱ्या प्रभावी शिक्षक-प्रशिक्षकाची वैशिष्ट्ये सांगा. 05

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) 'विद्यार्थी-शिक्षक हा प्रौढ अध्ययनार्थी' - स्पष्ट करा. प्रौढ-अध्ययनार्थ्यांच्या पध्दतीची संकल्पना, वैशिष्ट्ये व तत्त्वे सांगा. 15
 ब) सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षणाच्या कार्यक्रमाच्या आयोजनाच्या तयारीसाठी तुम्ही कोणती मार्गदर्शक तत्त्वे व पत्रव्यवहार सुचवाल?

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) सेवापूर्व शिक्षक-शिक्षण संकल्पना स्पष्ट करून त्याची उद्दिष्टे, स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. 15
 ब) शिक्षकाचा सातत्यपूर्ण व्यावसायिक विकासाची गरज काय? उद्बोधन आणि उजळणी वर्गाचा वापर तुम्ही सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षणात कसा कराल?

प्र.6 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

- अ) शिक्षकाची भूमिका आणि कार्ये 20
 ब) सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षण कार्यक्रम तयार करण्यासाठीच्या पायऱ्या व तत्त्वे सांगा.
 क) शाळांवर आधारित प्रात्यक्षिक संकल्पना आणि व्याप्ती
 ड) कोर्सवर्क (course work) चे फायदे व मर्यादा
 इ) आभासी (Online) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाचे फायदे व मर्यादा

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – I (MED0204)

Day & Date: Thursday, 02-05-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures at the right side indicate full marks.

Q.1 Multiple Choice Questions: 10

- 1) Lack of incentive, lack of motivation, lack of attitudes and lack of aids are the problems related to _____.
 a) Preservice
 b) Preservice and inservice
 c) Inservice
 d) None of above
- 2) Orientation courses are mainly organized by _____.
 a) Academic staff collage
 b) Collage of education
 c) Government collage
 d) Above all
- 3) Educational extension, improvement of competencies and need of change are the needs of _____.
 a) Inservice teacher education
 b) Secondary education
 c) Teacher education
 d) Preservice education
- 4) Cognitive objectives and developing higher cognitive abilities are focused in _____.
 a) Seminar
 b) Symposium
 c) Debate
 d) Above all
- 5) Teacher education's quality and status development is the target of _____.
 a) Extensive service centre
 b) NCTE
 c) State institute of education
 d) Above all
- 6) Teacher education's main function is _____.
 a) Educational function
 b) Social function
 c) Professional function
 d) Above all
- 7) The aim of internship programme is to _____.
 a) Complete the practice lesson
 b) Conduct the cultural and sport activities
 c) Give the school experiences
 d) Complete the practical work
- 8) The objective of teacher education is to help the trainees to _____.
 a) Solve the difficulties of learners
 b) Acquaint with innovative practices
 c) Develop the skills of selecting appropriate learning experiences
 d) Above all
- 9) In service education means _____.
 a) Continuing education
 b) Professional education
 c) Skill aspect
 d) All above

- 10) Pre-service and in-service training for primary teachers at district level is given through _____ institution.
- a) Zilla Parishad
  - b) District vocational Guidance centre
  - c) DIET
  - d) District Education Extension Service

Q.2 Answer the following questions in brief.

- a) What is the structure of teacher education curriculum. **05**
- b) Explain collaborative and participatory transactional approach. **05**

Q.3 Answer the following questions in brief.

- a) What are the merits and limitations of induction program. **05**
- b) What are the characteristics of an effective in service teacher educator. **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any One)

15

- a) Explain student teacher as an adult learner. What are the characteristics, concept of Andragogy and its principles?
- b) What guidelines do you suggest for communication, arrangement and preparation for the inservice teacher education program?

Q.5 Answer the following questions (Any One)

15

- a) Explain the concept of pre-service teacher education, objectives, nature and scope of it.
- b) What is the need for continuing professional development of a teacher? How do you use orientation and refresher courses for inservice teacher education?

Q.6 Write Short Notes. (Any Four)

20

- a) Roles and functions of teacher.
- b) Steps and guidelines for designing an inservice teacher education program.
- c) Concept and scope of school based practicum.
- d) Merits and limitations of course work program.
- e) Merits and limitations of online preservice teacher education.

Seat
No.

**M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Philosophy of Education (20504201)**

Day & Date: Thursday, 25-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) "तत्त्वज्ञान हे सर्वोच्च संगीत आहे" असे ---- यांनी सांगितले आहे.
अ) सॉक्रेटिस
ब) प्लेटो
क) पायथागोरस
ड) अॅरिस्टॉटल
- 2) मूल्यांचे मूळ, स्वरूप आणि प्रकार संबंधित ---- ही तत्त्वज्ञानाची शाखा आहे.
अ) समाजशास्त्र
ब) मूल्यमीमांसा
क) मानसशास्त्र
ड) ज्ञानमीमांसा
- 3) ---- ही ज्ञान संपादनाची पध्दती आहे.
अ) अधिकार
ब) अंतर्ज्ञान
क) अनुभव
ड) वरील सर्व
- 4) अस्तित्ववाद हा ---- तत्त्वज्ञानाचा संप्रदाय आहे.
अ) पाश्चिमात्य
ब) आधुनिक
क) पौरात्य
ड) उत्तर आधुनिकता
- 5) तार्किक विश्लेषण ही तत्त्वज्ञानाची ---- संकल्पना आहे.
अ) पौरात्य
ब) जुनी
क) आधुनिक
ड) पाश्चिमात्य
- 6) 3H ची संकल्पना ---- यांनी सांगितली आहे.
अ) महात्मा गांधी
ब) रविंद्रनाथ टागोर
क) प्लेटो
ड) स्वामी विवेकानंद
- 7) श्रीनिकेतनची स्थापना ---- यांनी केली.
अ) रविंद्रनाथ टागोर
ब) महात्मा गांधी
क) स्वामी विवेकानंद
ड) प्लेटो
- 8) चारित्र्य हे ---- मूल्याचे उदाहरण आहे.
अ) सामाजिक
ब) नैतिक
क) अध्यात्मिक
ड) राजकीय
- 9) सामाजिक जाणीव विकासासाठी ---- मूल्य मदत करते.
अ) नैतिक
ब) सामाजिक
क) राजकीय
ड) अध्यात्मिक

- 10) राष्ट्रीय एकात्मता हे ——— मूल्याचे उदाहरण आहे.
 अ) नैतिक ब) अध्यात्मिक
 क) सामाजिक ड) राष्ट्रीय

प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) तत्वज्ञानाची गरज विशद करा. 05
 ब) शिक्षकाची भूमिका यासंदर्भात महात्मा गांधींचे विचार विशद करा. 05

प्र.3 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) आवश्यकता वादाचे शैक्षणिक सिद्धांत विशद करा. 05
 ब) मूल्यांचा अर्थ विशद करा. 05

प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) ज्ञानमीमांसा आणि शिक्षण यांतील संबंध स्पष्ट करा.
 ब) पौर्वात्य तत्वज्ञानाचा संप्रदाय म्हणून जैन तत्वज्ञानाचे चिकित्सक परिक्षण करा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) भारतीय संविधानात उल्लेख केलेली राष्ट्रीय मूल्ये आणि त्यांचे शैक्षणिक उपयोजन स्पष्ट करा.
 ब) शिक्षणाची ध्येये, अभ्यासक्रम आणि शिक्षकाची भूमिका यासंदर्भात रविंद्रनाथ टागोरांच्या विचारांचे चिकित्सक परिक्षण करा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20

- अ) शिक्षणाची ध्येये संदर्भात प्लेटोचे विचार
 ब) तत्वज्ञानाची कार्ये
 क) अस्तित्ववाद
 ड) सौंदर्यविषयक मूल्ये
 इ) जॉन डयुईने सांगितलेली शिक्षणाची ध्येये

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Philosophy of Education (20504201)

Day & Date: Thursday, 25-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side number indicates marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) "Philosophy is the highest Music", it is stated by _____.
  - a) Socrates
  - b) Plato
  - c) Pythagorus
  - d) Aristotle
- 2) _____ is the branch of philosophy which deals with origin, nature and types of values.
  - a) Sociology
  - b) Axiology
  - c) Psychology
  - d) Epistemology
- 3) _____ is the method of acquiring knowledge.
  - a) Authority
  - b) Intuition
  - c) Experience
  - d) Above all
- 4) Existentialism is a _____ school of philosophy.
  - a) Western
  - b) Modern
  - c) Eastern
  - d) Post Modernity
- 5) Logical Analysis is the _____ concept of philosophy.
  - a) Eastern
  - b) Old
  - c) Modern
  - d) Western
- 6) The concept of 3H is stated by _____.
  - a) Mahatma Gandhi
  - b) Rabindranath Tagore
  - c) Plato
  - d) Swami Vivekanand
- 7) Shriniketan was established by _____.
  - a) Rabindranath Tagore
  - b) Mahatma Gandhi
  - c) Swami Vivekanand
  - d) Plato
- 8) Character is the example of _____ value.
  - a) Social
  - b) Moral
  - c) Spiritual
  - d) Political
- 9) _____ Value helps to develop the awareness of society.
  - a) Moral
  - b) Social
  - c) Political
  - d) Spiritual
- 10) National Integration is the example of _____ value.
  - a) Moral
  - b) Spiritual
  - c) Social
  - d) National

- Q.2 Write short answers.**
- a) State the need of Philosophy. **05**
  - b) State the thoughts of Mahatma Gandhi with reference to role of teacher. **05**
- Q.3 Write short answers.**
- a) State the Educational Theories of Essentialism. **05**
  - b) State the meaning of values. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the relation between Epistemology and Education.
  - b) Make a critical analysis of Jain Philosophy as a school of Eastern Philosophy.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the National Values as mentioned in Indian Constitution and their educational implications.
  - b) Make a critical analysis of Rabindranath Tagore's thoughts with reference to aims of education, curriculum and role of teachers.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Thoughts of Plato with reference to aims of education.
  - b) Functions of Philosophy
  - c) Existentialism
  - d) Aesthetic Values
  - e) Aims of education stated by John Dewey

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sociology of Education (20504202)

Day & Date: Saturday, 27-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. 10

- 1) ——— ही निरंतर शिक्षण देणारी सामाजिक संस्था होय.
अ) कुटुंब   ब) शाळा
क) धर्मसंस्था   ड) वरील सर्व
- 2) पीडितांना शिक्षण देण्याचा उद्देश ——— होय.
अ) विषमता नष्ट करणे
ब) पीडित लोकांची जाणीव जागृती करणे
क) अ आणि ब
ड) यापैकी नाही
- 3) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्यांपुढील ——— अडथळा होय.
अ) प्रगत देशांची अरेरावी   ब) धार्मिक
क) भौगोलिकता   ड) वरील सर्व
- 4) शैक्षणिक समाजशास्त्र ही ——— शाखा आहे.
अ) मूलभूत   ब) उपयोजित
क) पारंपारिक   ड) यापैकी नाही
- 5) व्यक्ती आणि इतर व्यक्ती समाजसमूह आणि विविध प्रकारच्या आंतरक्रिया अभ्यास म्हणजे शैक्षणिक समाजशास्त्र होय ही व्याख्या ——— यांनी केली आहे.
अ) कुक आणि कुक   ब) ब्राउन
क) मेरिल   ड) मार्शन जॉन
- 6) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा जनक ——— यांना संबोधले जाते.
अ) जॉर्ज पेन   ब) ऑगस्त कॉम्त
क) जॉर्ज हेरिंग्टन   ड) ब्राउन
- 7) उदारीकरणाचा ——— हा हेतू नाही.
अ) उत्पादन, भाव व विक्रीवाटप खुल्या बाजारात ठरविणे.
ब) आयात व उत्पादन, गुंतावणुकीवरील अनिष्ट निर्बंध मोडीत काढणे.
क) देशांतर्गत खाजगी क्षेत्रावर निर्बंध असणे
ड) वरील सर्व

- 8) शांततेसाठी शिक्षणाच्या संकल्पनेत खालीलपैकी ---- बाबींचा समावेश होतो.
 अ) मानवतेचे शिक्षण
 ब) अहिंसेचे शिक्षण
 क) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्याचे शिक्षण
 ड) वरील सर्व
- 9) शैक्षणिक संधीच्या समानतेचा ---- हा हेतू नाही.
 अ) सामाजिक स्तर उंचावणे
 ब) समाजातील विषमता दूर करणे
 क) सर्वाना एकाच प्रकारची संधी देणे
 ड) स्वातंत्र्य, समता बंधूता ही मूल्ये दृढ करणे
- 10) जागतिकीकरणाची सुरुवात ---- बाबीतून झाली.
 अ) आर्थिक व्यवहार
 ब) माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर
 क) शैक्षणिक गरज
 ड) सामाजिक स्वास्थ्य

- प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 10**
 अ) भारतीय समाजप्रणालीतील असमानता दूर करण्यासाठी शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
 ब) शांतता शिक्षणासाठीची कौशल्ये व मूल्ये स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 10**
 अ) शांततेसाठी शिक्षणाचे घटक स्पष्ट करा.
 ब) शिक्षणप्रणालीत खाजगीकरणाची आव्हानांना तोंड देण्यासाठी तुम्ही कोणत्या उपाययोजना सुचवाल?
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15**
 अ) सामाजिक बदल म्हणजे काय? सामाजिक बदलासंदर्भातील शिक्षकांची भूमिका सोदहरण स्पष्ट करा.
 ब) निरंतर शिक्षण म्हणजे काय? निरंतर शिक्षणाची गरज, महत्त्व आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15**
 अ) बहुसांस्कृतिक समाजाची संकल्पना स्पष्ट करा. सांस्कृतिक भिन्नत्वाच्या संदर्भात शिक्षणपद्धतीत करावयाच्या बदलांची चर्चा करा.
 ब) शांतता शिक्षण म्हणजे काय? शांतता शिक्षणाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्र.6 टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20**
 अ) शैक्षणिक समाजशास्त्राचे स्वरूप
 ब) शिक्षण एक सामाजिक प्रणाली
 क) शिक्षणातील शैक्षणिक संधीच्या समानतेची गरज
 ड) उत्पीडितांचे शिक्षण
 इ) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्यासाठी शिक्षण

Seat No.	
-------------	--

M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sociology of Education (20504202)

Day & Date: Saturday, 27-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) _____ is the social institute to continuous education.
  - a) Family
  - b) School
  - c) Religion
  - d) above all
- 2) Objectives of the oppressed education is _____.
  - a) Destroy inequality
  - b) Awareness of oppressed people
  - c) A and B
  - d) None of these
- 3) _____ obstacles in International Understanding.
  - a) High-handed of Modern countries
  - b) Religions
  - c) Geographically
  - d) Above all
- 4) Educational Sociology is a _____ branch.
  - a) Fundamental
  - b) Applied
  - c) Traditional
  - d) None of these
- 5) "Educational Sociology is the study of the interaction of the individual and his cultural environmental which includes, other individuals, Social group and way of behavior" is stated by _____.
  - a) Cook and Cook
  - b) Brown
  - c) Merrill
  - d) Marshal John
- 6) _____ is the father of Sociology of Education.
  - a) Georg Pen
  - b) Auguste Comte
  - c) Georg Herington
  - d) Brown
- 7) _____ is not the purpose of liberalization.
  - a) To determine production, rate and sale distribution by open market.
  - b) To eliminate the illegal ban over import and production investment.
  - c) There should be ban on domestic private field.
  - d) Above all.
- 8) The following _____ aspects include in the concept of the Education of peace.
  - a) Education for humanity
  - b) Education for non-violence
  - c) Education for international understanding
  - d) above all

- 9) _____ Is not the purpose of equality of educational opportunities.
- a) Heighten social status
  - b) Eradicating inequality in society
  - c) Providing opportunity to all
  - d) Including values of freedom, equality, fraternity
- 10) The commencement of globalization is made due to _____.
- a) Financially
  - b) Use of Information Technology
  - c) Educational needs
  - d) Social Health

Q.2 Short answer type questions. 10

- a) Explain role of education to eliminate inequalities in Indian Social system.
- b) Explain the skills and values of Education for peace.

Q.3 Short answer type questions. 10

- a) Explain the components of peace education.
- b) What will you suggest to face the challenges of privatization in education system?

Q.4 Answer the following questions. (Any one) 15

- a) What is mean by Social Change? Illustrate the role of Teacher in Social Change.
- b) What is mean by Continuous education? Explain the need, importance and objectives of Continuous education.

Q.5 Answer the following questions. (Any one) 15

- a) Explain the concept of multicultural society. Discuss change in education system regarding cultural difference.
- b) What is mean by peace Education? Explain the types of peace education.

Q.6 Write Short Notes on. (Any four) 20

- a) Nature of Educational Sociology
- b) Education as a social system.
- c) Need of equality of education opportunities.
- d) Education for oppressed.
- e) Education for International Understanding.

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Curriculum Studies (20504203)**

Day & Date: Tuesday, 30-04-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) खालील कोणते विधान बरोबर आहे?
  - अ) पाठ्यक्रम हा अभ्यासक्रमाचा भाग आहे
  - ब) अभ्यासक्रम हा अभ्यासक्रमाला जोडलेला आहे
  - क) विशिष्ट विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये.
  - ड) विशिष्ट विद्यापीठाशी संलग्न सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये अभ्यासक्रम सारखा नसतो.
- 2) शाब्दिक मार्गदर्शन हे शिकण्यासाठी सर्वात कमी प्रभावी आहे.
  - अ) योग्यता
  - ब) कौशल्य
  - क) वृत्ती
  - ड) संबंध
- 3) शिक्षक अध्यापन सहाय्यक का वापरतात?
  - अ) शिकवणे मनोरंजक क्षेत्र बनविण्यासाठी
  - ब) विद्यार्थ्यांच्या आकलनाच्या पातळीनुसार शिकवणे
  - क) विद्यार्थ्यांच्या लक्षासाठी
  - ड) विद्यार्थ्यांना चौकस बनवण्यासाठी
- 4) शिकण्याचा सर्वात योग्य अर्थ ——— आहे.
  - अ) कौशल्य संपादन
  - ब) वर्तनात बदल
  - क) वैयक्तिक समायोजन
  - ड) ज्ञानाचा कल
- 5) खालीलपैकी कोणती संज्ञानात्मक क्षमता सर्वोच्च पातळी आहे?
  - अ) जाणून घेणे
  - ब) समजून घेणे
  - क) विश्लेषण करणे
  - ड) मूल्यमापन करणे
- 6) शाळेतील अभ्यासक्रम म्हणजे ———.
  - अ) शाळेच्या अधिकार क्षेत्रातील सर्व शैक्षणिक अनुभव
  - ब) शाळेने दिलेले सर्व विषय
  - क) शाळेत दिलेले सर्व शिकण्याचे अनुभव
  - ड) शाळा आणि समुदायात हाती घेतलेले सर्व शैक्षणिक शब्द
- 7) उकळत्या बिंदू आणि अतिशीत बिंदू दर्शविणारे थर्मामीटरच्या वापराचे प्रात्यक्षिक याचे उदाहरण आहे.
  - अ) सरलीकृत अभ्यासक्रम
  - ब) पूरक अभ्यासक्रम
  - क) पर्यायी अभ्यासक्रम
  - ड) क्रियाकलाप मूलभूत अभ्यासक्रम

- 8) खालीलपैकी कोणता घटक तुमच्यावर आणि विद्यार्थ्यांसाठी अर्थपूर्ण शिक्षणावर परिणाम करत नाही?
अ) बाल केंद्र अध्यापनशास्त्र
ब) शिकण्यासाठी सार्वत्रिक रचना
क) अभ्यासक्रमाचे प्रमाणीकरण
ड) अध्यापनाचा रचनात्मक दृष्टीकोन
- 9) प्रच्छन्न अभ्यासक्रम म्हणजे काय?
अ) विचार न केलेला अभ्यासक्रम
ब) पाठ्यपुस्तकातील धडा
क) यामध्ये मुलांच्या अनुभवांचा समावेश होतो
ड) अभ्यासक्रम जो शिकवला जात नाही आणि त्यात बालकांचा अनुभव समाविष्ट आहे
- 10) शिक्षण शिकण्याच्या प्रक्रियेचा सर्वात महत्वाचा घटक आहे.
अ) अभ्यासक्रम
ब) वर्गातील वातावरण
क) शिकणारा
ड) शिक्षण तंत्रज्ञान

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) विषय केंद्रित अभ्यासक्रम ही संकल्पना स्पष्ट करा. **05**
ब) हिल्डा टाबा यांचे 1962 च्या अभ्यासक्रमाचे प्रतिमान लिहा. **05**

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) अभ्यासक्रम अंमलबजावणीतील अडथळे स्पष्ट करा. **05**
ब) अध्ययन अनुभव ही संकल्पना सांगून शाब्दिक अध्ययन अनुभवाचे उदाहरण स्पष्ट करा. **05**

प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

- अ) मानवतावादी अभ्यासक्रम ही संकल्पना स्पष्ट करून त्याची वैशिष्ट्ये, उद्देश आणि त्यामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **15**
ब) अभ्यासक्रमाची तात्विक आणि आदर्शवादी बैठक सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

- अ) अभ्यासक्रमाचे विद्यार्थी केंद्रीय आणि समाज केंद्रीय उपक्रमातील फरक स्पष्ट करा. **15**
ब) शिक्षकांमधील विविध क्षमतांच्या विविधतेमुळे अभ्यासक्रम अंमलबजावणी कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

- अ) आंतरविद्याशाखीय अध्ययन अनुभव **20**
ब) केंद्रीकरण अभ्यासक्रम
क) बॉडीचे 1989 मधील मॉडेल
ड) अभ्यासक्रमाचे उद्दिष्टे
इ) मानवतावादी अभ्यासक्रमाचा मानसशास्त्रीय आधार

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Curriculum Studies (20504203)

Day & Date: Tuesday, 30-04-2024
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side figures indicate the marks.

Q.1 Choose Correct Alternative and answer. 10

- 1) Which of this following statement is correct?
  - a) Syllabus is a Part of curriculum
  - b) Syllabus is an annexure to Curriculum
  - c) In all educational institutions affiliated to a particular University.
  - d) Syllabus is not the same in all educational institution affiliated to a particular University.
- 2) Verbal guidance is the least effective in the learning of _____.
  - a) Aptitude
  - b) Skill
  - c) Attitude
  - d) Relationship
- 3) Why do teachers use teaching aid?
  - a) to makes teaching fun field
  - b) to teach within understanding level of student
  - c) for student's attention
  - d) to make students attentive
- 4) The most appropriate meaning of learning is _____.
  - a) Acquisition of skill
  - b) Modification of behavior
  - c) Personal adjustment
  - d) Inclination of knowledge
- 5) Which of the following is the highest level of cognitive ability?
  - a) Knowing
  - b) Understanding
  - c) Analyzing
  - d) Evaluating
- 6) Curriculum in school means _____.
  - a) all the educative experiences under the school jurisdictions
  - b) all the subject offered by the school
  - c) all the learning experiences provided in the school
  - d) all the academic words undertaken in the school and community
- 7) Demonstration of use of thermometer showing boiling point and freezing point is an example of _____.
  - a) simplified curriculum
  - b) supplementary curriculum
  - c) alternative curriculum
  - d) activity basic curriculum
- 8) Which of the following factor does not contribute the effect you and meaningful learning for students?
  - a) child centre pedagogy
  - b) universal design for learning
  - c) standardizing curriculum
  - d) constructive approach of teaching

- 9) What is disguised curriculum _____.
- a) Curriculum that is not thought
  - b) Chapter in a textbook
  - c) This include the child's experiences
  - d) Curriculum that is not taught and includes the child experience
- 10 The most important component of teaching learning processes is _____.
- a) Curriculum
  - b) Classroom environment
  - c) Learner
  - d) Teaching technology

Q.2 Write the answers to the following questions.

- a) Explain the concept of subject oriented curriculum. **05**
- b) Write Hilda Taba's 1962 Curriculum Paradigm. **05**

Q.3 Write the answers to the following questions.

- a) Explain the obstacles in curriculum implementation. **05**
- b) Explain the concept of learning experience with an example of verbal study experience. **05**

Q.4 Write the answers to the following questions (Any One)

- a) Explain the concept of Humanistic Curriculum and explain its characteristics, purpose and role of teacher in it. **15**
- b) Explain in detail the philosophical and idealistic base of the curriculum.

Q.5 Write the answers to the following questions (Any One).

- a) Explain the difference between student centric and community centric activities of the curriculum. **15**
- b) Explain how curriculum implementation is affected by the diversity of different abilities among teachers.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four)

- a) Interdisciplinary study experience **20**
- b) Centralization Curriculum
- c) Bondi's 1989 model
- d) Curriculum Objectives
- e) Psychological basis of humanistic curriculum

Seat
No.

Set P

M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – I (20504204)

Day & Date: Thursday, 02-05-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.
3) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहणे उचित ठरेल.

प्र.1 बहुपर्यायी प्रश्न

10

- 1) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश ——— मध्ये वाढ करणे हा आहे.
अ) व्यावसायिक पात्रता   ब) व्यावसायिक ओळख
क) मूलभूत कौशल्ये   ड) व्यावसायिक गुणवत्ता
- 2) ——— हे अध्यापनाचे सर्वात महत्वाचे कौशल्य होय.
अ) विद्यार्थ्यांना शिक्षक काय म्हणतात हे समजणे
ब) शिकवताना विद्यार्थ्यांना निवांत ठेवणे
क) अभ्यासक्रम विहित वेळेत पूर्ण करणे
ड) नियमित वर्ग घेणे
- 3) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासासाठी ——— हे उपक्रम आवश्यक आहे.
अ) उद्बोधन वर्ग   ब) उजाळा वर्ग
क) अल्प कालावधी वर्ग   ड) वरील सर्व
- 4) खालीलपैकी ——— संस्था शिक्षक शिक्षणाच्या धोरण निर्मिती व गुणवत्ता नियंत्रण — बाबींशी संबंधित आहे.
अ) NCERT   ब) SCERT
क) NCTE   ड) वरील सर्व
- 5) प्रशिक्षणार्थींच्या अध्यापनात सुधारणा सुचवून कार्यवाही करणे म्हणजे ——— होय.
अ) निरीक्षण   ब) उपचारात्मक पर्यवेक्षण
क) अध्यापन   ड) यापैकी नाही
- 6) तात्विक माहिती, दिग्दर्शन, सराव आणि ——— हे चार शिक्षक प्रशिक्षणातील महत्वाचे घटक आहे.
अ) पर्यवेक्षण   ब) प्रत्याभरण
क) प्रात्यक्षिक   ड) वरील सर्व
- 7) शिक्षक शिक्षणाचा अभ्यासक्रम ——— द्वारे तयार केला जातो.
अ) NAAC   ब) NCERT
क) NCTE   ड) SCERT

- 8) शिक्षक शिक्षणातील तात्विक व प्रात्यक्षिक भागातील मोठी दरी दूर करण्यासाठी —— ची मदत होते.
अ) आंतरवासिता ब) पर्यवेक्षण
क) कार्यशाळा ड) व्याख्यान
- 9) —— हा सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचा महत्वाचा घटक आहे.
अ) गणवेश ब) प्रार्थना
क) संपर्क ड) वरील सर्व
- 10) सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचा कालावधी व अभ्यासक्रम हा —— निश्चित केला जातो.
अ) राष्ट्राची शैक्षणिक धोरणे ब) लक्ष्यगटाच्या गरजा
क) तत्कालीन परिस्थिती ड) वरील सर्व

प्र.2 लघुत्तरी प्रश्न

- अ) कार्यशाळा व परिषदेचा अर्थ व उद्दिष्टे स्पष्ट करा. 05
ब) प्रौढ अध्ययनशास्त्राची संकल्पना आणि त्याची तत्वे स्पष्ट करा. 05

प्र.3 लघुत्तरी प्रश्न

- अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाच्या नियोजनाचे घटक सांगा. 05
ब) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणातील शिक्षक प्रशिक्षकांच्या समस्या विशद करा. 05

प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) सेवांतर्गत शिक्षक प्रशिक्षकाची गुण आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
ब) शालेय आधारित आंतरवासितेची संकल्पना व व्याप्ती सांगा. पूर्व आंतरवासिता, आंतरवासिता व आंतरवासिता उत्तर उपक्रम व अनुभव स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाची संकल्पना सांगा. सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
ब) शिक्षकांच्या निरंतर व्यावसायिक विकासाची गरज सांगून व्यावसायिक विकासासाठीचे मार्ग सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20

- अ) विद्यार्थी शिक्षक एक प्रौढ अध्ययनार्थी
ब) पोर्टफोलिओ मूल्यांकन
क) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाचे दूरस्थ व ऑनलाईन मार्ग
ड) शिक्षक शिक्षणाचा व्यवहारवादी दृष्टीकोन
इ) उद्बोधन व उजाळा वर्ग

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - II) (Old) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – I (20504204)**

Day & Date: Thursday, 02-05-2024
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures at the right side indicate full marks.

Q.1 Multiple Choice Questions: 10

- 1) The purpose of in-service teacher education programme is to increase in ____.
a) Professional qualification   b) Identification of profession
c) Basic skills   d) Professional Qualities
- 2) The most important skill of teaching is a _____.
a) Making students understand what the teacher says.
b) Keeping students relaxed while teaching.
c) Covering the course prescribed in his subject.
d) Taking classes regularly
- 3) _____ is the essential program for professional development of teachers.
a) Orientation Course   b) Refresher Course
c) Short Term Course   d) Above all
- 4) _____ is the following organization mainly associated with policy making and quality control aspects of teacher education
a) NCERT   b) SCERT
c) NCTE   d) Above all
- 5) Suggesting improvement in teaching of trainees and implementation of it means _____.
a) Observation   b) Remedial Supervision
c) Teaching   d) None of these
- 6) Theory, Demonstration, Practice and _____ are the important four components of Teacher Training.
a) Supervision   b) Feedback
c) Practical   d) Above all
- 7) The Teacher Education Curriculum will be prepared by _____.
a) NAAC   b) NCERT
c) NCTE   d) SCERT
- 8) _____ helpful to relevance the gap between theoretical and practicum part in teacher education.
a) Internship   b) Supervision
c) Workshop   d) Lecture
- 9) _____ is important factor for the in-service teacher education program.
a) Uniform   b) Prayer
c) Contact Sessions   d) Above all

- 10) The duration and curriculum of in-service teacher education is fixed _____.
a) According to educational aims and policies of nation
b) According to need of target group
c) According to current condition
d) Above all

Q.2 Short Answer Type Question:

- a) Explain the meaning and objectives of workshop and conferences. **05**
b) Explain the concept of Andragogy and its principles. **05**

Q.3 Short Answer Type Question:

- a) State the components of planning of in-service teacher education program. **05**
b) State the problems of faced by a teacher educator in service teacher education program. **05**

Q.4 Answer the following questions (Any One)

15

- a) Explain the Qualities and Characteristics of an effective in-service teacher education.
b) State the concept and scope of school-based internship. Explain the activities and experiences in Pre-Internship, Internship and post -internship.

Q.5 Answer the following questions (Any One)

15

- a) State the concept of Pre-Service Teacher Education. Explain the nature and scope of pre-service Teacher Education.
b) State the need for continuing professional development of teacher and explain the modes of Professional development of teachers.

Q.6 Write Short Notes (Any Four)

20

- a) The student teacher as an adult learner.
b) Portfolio assessment.
c) Distance and online modes of pre- service teacher education
d) Transactional approach of teacher education
e) Orientation and Refresher Course

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Advance Research Method (20504301)

Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

10

- 1) संशोधन अहवाल लिहिण्याचे ——— भाग आहेत.
अ) 2   ब) 3
क) 4   ड) 5
- 2) SPSS हे सॉफ्टवेअर संशोधनामध्ये ——— साठी वापरले जाते.
अ) अहवाल लेखन   ब) संशोधन आढावा
क) सामग्री विश्लेषण   ड) वरील सर्व
- 3) पिअर्सनचा परिघात परिघुनन सहसंबंध हा ——— चिन्हाने दर्शविला जातो.
अ) x   ब) r
क) y   ड) c
- 4) संशोधन अहवालात संदर्भसूची लिहिताना ——— या शैलीचा वापर केला जातो.
अ) APA   ब) PAP
क) SAP   ड) RAP
- 5) केंद्रीय प्रवृत्तीचे परिमाण ——— हे नाही.
अ) मध्यमान   ब) मध्यांक
क) श्रेणी   ड) बहुलक
- 6) ——— ही अपरिमित्तीय चाचणी आहे.
अ) श्रेणी चाचणी   ब) मध्यांक चाचणी
क) कायस्क्वेअर चाचणी   ड) वरील पैकी
- 7) खरा शून्य बिंदू हा ——— श्रेणीत असतो.
अ) नामांकन   ब) क्रमांकन
क) अंतर   ड) गुणोत्तर
- 8) $M1 - M2 = 0$ हे सूत्र ——— परिकल्पनेचे परीक्षण करण्यासाठी वापरले जाते.
अ) शून्य   ब) दिशांकित
क) वैज्ञानिक   ड) वरील सर्व
- 9) ——— ही परिमित्तीय चाचणी नाही.
अ) टी-चाचणी   ब) एफ चाचणी
क) झेड चाचणी   ड) काय स्क्वेअर

- 10) सामग्रीचा ——— हा प्रकार आहे.
 अ) नामांकन
 क) अंतर
 ब) क्रमांकन
 ड) वरील सर्व

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे स्पष्ट करा.
 ब) परिकल्पनेचे परीक्षण म्हणजे काय?
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) ट्रेंड विश्लेषण याचा अर्थ स्पष्ट करा.
 ब) सामग्री विश्लेषणासाठी संगणकाचा उपयोग स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
 अ) सहसंबंध म्हणजे काय? पियरसन व स्पियर्मण यांचा सहसंबंध स्पष्ट करा.
 ब) नॉन-पॅरामेट्रिक चाचणीचा अर्थ सांगा आणि काय-स्क्वेअर आणि रँक टेस्ट स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
 अ) संदर्भ विश्लेषण, पुष्टीकरण आणि विश्वासाहता स्थापित करण्याची संकल्पना स्पष्ट करा.
 ब) संशोधन अहवाल तयार करण्याचे विविध विभाग सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
 अ) नामांकन श्रेणी
 ब) शून्य परिकल्पना
 क) ट्रॅंग्यूलेशन
 ड) संशोधन अहवालाचे मूल्यमापन
 इ) सार्थकता स्तर

Seat No.	
-------------	--

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Advance Research Method (20504301)

Day & Date: Tuesday, 16-04-2024
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) There are _____ sections of Research report writing.
  - a) 2
  - b) 3
  - c) 4
  - d) 5
- 2) SPSS software is used for _____ in research.
  - a) report writing
  - b) research review
  - c) data analysis
  - d) all about
- 3) Pearson's product moment coefficient of correlation is indicated by _____ Symbolic.
  - a) x
  - b) r
  - c) y
  - d) c
- 4) _____ Style is used for writing bibliography in Research report.
  - a) APA
  - b) PAP
  - c) SAP
  - d) RAP
- 5) _____ is not a measure of Central tendency.
  - a) Mean
  - b) Median
  - c) Rank
  - d) Mode
- 6) _____ is the non-parametric test.
  - a) Rank test
  - b) Median test
  - c) Chi square test
  - d) All about
- 7) _____ Scale has true zero point.
  - a) Ordinal
  - b) Nominal
  - c) Interval
  - d) Ratio
- 8) $M_1 - M_2 = 0$ this formula is used for testing _____ hypothesis.
  - a) Null
  - b) Directive
  - c) Scientific
  - d) All above
- 9) _____ is not parametric test.
  - a) T test
  - b) f test
  - c) Z test
  - d) Chi square
- 10) _____ is a data type.
  - a) Nominal
  - b) Ordinal
  - c) Interval
  - d) All about

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the measures of central tendencies.
  - b) What is meant by testing of hypothesis?
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the meaning of trend analysis.
  - b) Explain use of computer for data analysis.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) What is meant by correlation? Explain the Pearson and Spearman's correlation.
  - b) State the meaning of non-parametric test and explain the chi-square and rank Test.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the concept of context analysis, corroboration and establishing credibility.
  - b) Explain various sections of preparation of Research report in detail.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Nominal scale
  - b) Null hypothesis
  - c) Triangulation
  - d) Evaluation of Research report
  - e) Level of significance

Seat
No.

Set P

**M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – II (20504302)**

Day & Date: Friday, 19-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

- प्र.1 अ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 05
- 1) सेवा अंतर्गत शिक्षक शिक्षण म्हणजे काय?
  - 2) राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण धोरण कधी तयार झाले?
  - 3) NGO म्हणजे काय?
  - 4) DPEP म्हणजे काय?
  - 5) अध्यापनावरील संशोधनात कोणी महत्त्वपूर्ण योगदान दिले?
- ब) रिकाम्या जागा भरा. 05
- 1) ---- शिक्षकांची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे.

अ) सेवांतर्गत	ब) सेवापूर्व
क) विशेष	ड) वरीलपैकी काहीही नाही
  - 2) शिक्षकांच्या तयारीमध्ये ---- ची भूमिका खूप महत्त्वाची आहे.

अ) इंटर्नशिप	ब) मायक्रो टीचिंग
क) सिम्युलेशन	ड) वरीलपैकी काहीही नाही
  - 3) माध्यमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण या वर्षी सुरु झाले ----

अ) 2009	ब) 2013
क) 2010	ड) 2014
  - 4) शिक्षकांसाठी संचित शहाणपणाचा आग्रह कोणी धरला?

अ) हॉवर्ड	ब) डेंग
क) टी. एस. शुल्मन	ड) डी. एम. हॅबरमन
  - 5) कोणते शिक्षक वर्तन प्रभावी शिक्षक ओळखण्यास मदत करतात?

अ) प्रामाणिकपणा
ब) व्यावसायिक उत्कृष्टतेची आव
क) विद्यार्थी शिकत आहेत आणि समजून घेत आहेत याची खात्री कर
ड) समाधान व्यक्त करा
- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तर द्या. 10
- अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
  - ब) 'R M S A' ची गरज आणि महत्त्व लिहा.

- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तर द्या. 10
- अ) शिक्षक शिक्षणाच्या गुणवत्तेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
ब) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासातील आव्हाने लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) शिक्षक बांधिलकी सक्षमता आणि कार्यक्षमतेची संबंधित मुद्दे स्पष्ट करा.
ब) शिक्षक शिक्षणाच्या गुणवत्ता वाढीमध्ये विद्यापीठाची भूमिका लिहा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) NCERT NCTE आणि SCERT ची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
ब) प्रभावी शिक्षक शिक्षण प्रोग्रामसाठी कार्यक्रम आणि उपक्रम सुचवा.
- प्र.6 लहान नोट्स लिहा. (कोणत्याही चार) 20
- अ) अनेक विषयांचे शिक्षक
ब) भारतातील शिक्षक शिक्षणाचे गुण
क) अध्यापनावर गेज संशोधन
ड) शिक्षक शिक्षणातील घटक
इ) शिक्षक शिक्षणाचे महत्त्व

Seat
No.

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Teacher Education – II (20504302)

Day & Date: Friday, 19-04-2024
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures at the right side indicate full marks.

Q.1 a) Answer in One Sentences. 05

- 1) What is Mean By in Service teacher education?
- 2) When the National teacher education policy formed?
- 3) What is mean by NGO?
- 4) What is mean by DPEP?
- 5) Who did significant contribution in research on teaching?

05

b) Fill in the blanks.

- 1) Role of _____ Teacher Education is very important.
  - a) In-service
  - b) Pre-service
  - c) Special
  - d) None of the above
- 2) The Role of _____ is very important in the preparation of Teacher.
  - a) Internship
  - b) Micro Teaching
  - c) Simulation
  - d) None of the above
- 3) Univerlisation of Secondary Education is started in the year _____.
  - a) 2009
  - b) 2013
  - c) 2010
  - d) 2014
- 4) Who insisted accumulated wisdom for teachers?
  - a) Howard
  - b) Deng
  - c) T.S. Schulman
  - d) M. Haberman
- 5) Which teacher behaviors helps in identifying an effective teacher?
  - a) Honestly
  - b) Liking for professional excellence
  - c) Ensure students learning and understanding
  - d) Express satisfaction

Q.2 Answer the following question. 10

- a) Explain the role of NGOs in in-service teacher education.
- b) Write the need and importance of 'R M S A'.

Q.3 Answer the following question. 10

- a) Explain the factors influencing on the quality on Teacher Education.
- b) Write the Challenges of professional development of Teacher.

Q.4 Answer the following questions (Any One) 15

- a) Explain issues related to Teachers commitment, Competency and performance?
- b) Write the role of University in the Quality enhancement of Teacher Education.

Q.5 Answer the following questions (Any One) 15

- a) Explain the role and function of NCERT, NCTE & SCERT.
- b) Suggest the programmes and activities for Effective Teacher Education Programme.

Q.6 Write Short notes on (Any Four) 20

- a) Multiple subject teachers
- b) Merits of Teacher Education in India
- c) Gage's research on Teaching
- d) Component in teacher education
- e) Importance of Teacher Education

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

**M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2023
Secondary School Level Status, Issues and Concerns (20504305)**

Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) दर्जेदार माध्यमिक शिक्षणातील प्रवेश वाढवण्यासाठी ——— ची सुरुवात झाली.
अ) सर्व शिक्षण अभियान
ब) शिक्षण कायदा
क) राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षण अभियान
ड) सर्वांसाठी शिक्षण
- 2) अकराव्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये माध्यमिक शिक्षण मोफत व सक्तीचे करावे अशी शिफारस ——— द्वारे करण्यात आली.
अ) केंद्रीय शैक्षणिक सल्लागार मंडळ
ब) केंद्रीय माध्यमिक शिक्षण मंडळ
क) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986
ड) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम चौकट 2005
- 3) शिक्षक संचालकाचे ——— हे कार्य आहे.
अ) नवीन माध्यमिक शाळांना मान्यता देणे
ब) शिक्षण मंत्र्यांना शिक्षण विषयक सल्ला देणे
क) शिक्षक शिक्षण पदविका विद्यालय पर्यवेक्षण करणे
ड) भविष्य निर्वाह निधीचा विनियोग करणे
- 4) बहुविध बुद्धिमत्ता ही संकल्पना ——— शी संबंधित आहे.
अ) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1968
ब) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986
क) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम चौकट 2000
ड) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम चौकट 2005
- 5) सेवांतर्गत प्रशिक्षण ——— साठी आवश्यक आहे.
अ) बढती
ब) क्षमता वृद्धी
क) शिक्षकांसाठी प्रेरणा
ड) शैक्षणिक विस्तार
- 6) राष्ट्रीय शैक्षणिक नियोजन व प्रशासन संस्थेची स्थापना ——— द्वारे झाली.
अ) मुख्यमंत्री
ब) प्रधानमंत्री
क) मानव विकास मंत्रालय
ड) विद्यापीठ अनुदान मंडळ
- 7) विद्यापीठ अनुदान मंडळाची स्थापना ——— मध्ये झाली.
अ) 28 डिसेंबर 1953
ब) 28 डिसेंबर 1955
क) 28 डिसेंबर 1952
ड) 28 डिसेंबर 1956

- 8) शिक्षकांना सर्वकष सातत्यपूर्ण मूल्यमापनाची मदत ---- साठी होते.
 अ) विद्यार्थ्यांचे मूल्यनिर्धारण
 ब) विद्यार्थ्यांना बढती
 क) परिणामकारक अध्यापनासाठी धोरणात्मक रचना करणे
 ड) शिक्षकांची बढती
- 9) संस्थेकडून दिल्या जाणाऱ्या ---- बाबत MIS अहवाल सादर करते.
 अ) शैक्षणिक उपक्रमांची कामगिरी
 ब) शिक्षक शिक्षण उपक्रमांची कामगिरी
 क) शालेय व्यवस्थापन कामगिरी
 ड) विद्यार्थ्यांची कामगिरी
- 10) पर्यायी शाळांची स्थापना जे विद्यार्थी नियमित शाळेमध्ये जाऊ शकत नाहीत अशा ---- शाळामधील विद्यार्थ्यांसाठी केली आहे.
 अ) सार्वजनिक प्राथमिक
 ब) माध्यमिक
 क) सार्वजनिक प्राथमिक व माध्यमिक
 ड) खाजगी शाळा

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) माध्यमिक शाळेतील मुलींच्या समस्या लिहा.
 ब) माध्यमिक शाळेतील वर्गातील बेशिस्तता ची कारणे लिहा.
- प्र.3 लघुत्तरी प्रश्न 10
 अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण संकल्पना लिहून त्याची उद्दिष्टे लिहा.
 ब) अध्यापनातील निपुणता याचे मूल्य निर्धारण करण्यासाठी निकष व साधने लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
 अ) माध्यमिक शिक्षणातील विद्यार्थ्यांची पटसंख्या वाढवण्याबाबत येणाऱ्या समस्या व आव्हाने लिहा. विद्यार्थ्यांमध्ये गळती व समानतेसाठी शैक्षणिक संधी यावर उपाययोजना सुचवा.
 ब) माध्यमिक शिक्षणाची सद्यस्थिती लिहा कुमारावस्थेमधील विद्यार्थ्यांची अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया लिहा. बदलणाऱ्या शारीरिक व सामाजिक गरजांबाबत समुपदेशनाचा वापर कसा कराल?
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
 अ) माध्यमिक स्तरावरील शिक्षक शिक्षण विकसनसाठी UGC, NCERT, NCTE, NUEPA, SCERT भूमिका व कार्य लिहा.
 ब) शिक्षक शिक्षणातील सर्वकष सातत्यपूर्ण मूल्यमापन ही संकल्पना लिहा. शालेय अंतरवासितेचे मूल्यमापन तुम्ही कसे कराल?
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
 अ) बहुविध बुद्धिमत्तेसाठी शिक्षण
 ब) मंद गती व आव्हानात्मक अध्ययनार्थींच्या समस्या
 क) CTE ची भूमिका
 ड) पोर्टफोलिओ मूल्यनिर्धारण
 इ) शिक्षक शिक्षणातील विकासात्मक व संकलित मूल्यमापन

Seat No.	
-------------	--

**M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2023
Secondary School Level Status, Issues and Concerns (20504305)**

Day & Date: Monday, 22-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) _____ was launched to augment access to good quality secondary education.
  - a) Sarva Shikshan Abhiyan
  - b) Right to education
  - c) Rashtriya Madhyamik Shikshan Abhiyan
  - d) Education to all
- 2) In the eleventh years plan _____ recommended to make Secondary Education free and compulsory.
  - a) Central advisory board of education
  - b) Central board of Secondary Education
  - c) National Educational Policy 1986
  - d) National Curriculum Framework 2005
- 3) _____ is the function of the Director of Education.
  - a) To sanction the new Secondary school
  - b) To advise the education minister related to Education.
  - c) To inspect the Diploma in Teacher Education institute
  - d) Utilization of provident fund amount
- 4) Multiple intelligence terms are related to _____.
  - a) National Educational Policy 1968
  - b) National Educational Policy 1986
  - c) National Curriculum Framework 2000
  - d) National Curriculum Framework 2005
- 5) The need of in-service teachers training is _____.
  - a) for promotion
  - b) improvement of competencies
  - c) to motivate the teachers
  - d) for Educational extension
- 6) The National Institute of Educational Planning and Administration established by _____.
  - a) Chief minister
  - b) Prime minister
  - c) Ministry of human resource development
  - d) University Grants Commission
- 7) The University Grants Commission was established on _____.
  - a) 28 Dec 1953
  - b) 28 Dec 1955
  - c) 28 Dec 1952
  - d) 28 Dec 1956

- 8) Continuous comprehensive evaluation helps teachers to _____.
a) Access the students
b) For promotion of students
c) To systematise their strategies for effective teaching
d) For teachers promotion
- 9) MIS is a system that monitors the _____ offered by the Institute.
a) Performance of educational programmes
b) Performance of teachers education programme
c) Performance of school management
d) Performance of students
- 10) Alternative schools as a _____ schools that address the needs of students that can not be met in regular schools.
a) Public elementary
b) Secondary school
c) Public elementary and secondary school
d) Private school

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) Write the problems of girls at Secondary school.
b) Write the reasons related to indiscipline in the classroom at secondary school.
- Q.3 Answer the following question. 10**
a) Write the concept of in-service teachers education and its objectives.
b) Write the criteria and tools for assessment of teaching proficiency.
- Q.4 Answer the following question (Any one) 15**
a) Write the problems, challenges in relation to access enrolment. Suggest the remedies on drop out and educational opportunities to achieve equality.
b) What is the status of Secondary Education? Write the process of teaching learning to adolescents. How will you apply counselling strategies to meet changing physiological and sociological requirements.
- Q.5 Answer the following question (Any One) 15**
a) Write the roles. functions of the UGC, NCERT, NCET, NUEPA and SCERT to develop teacher education at secondary level.
b) Write the concept of CCE in Teacher Education. How will you evaluate the school internship programme?
- Q.6 Write Short Note (Any One) 20**
a) Education for multiple intelligence
b) Problems of disadvantaged and slow learners
c) Role of CTE
d) Portfolio assessment
e) Formative and summative evaluation in Teacher Education

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

**M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(20504306)**

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

10

- 1) — हा अभ्यासक्रमाचा घटक नाही.

अ) आशय	ब) मूल्यमापन
क) प्रशिक्षण	ड) उद्दिष्टे
- 2) — हे अभ्यासक्रम रचनेचे तत्व आहे.

अ) बालक केंद्रित	ब) शिक्षक केंद्रित
क) परीक्षा केंद्रित	ड) पालक केंद्रित
- 3) शैक्षणिक ध्येये साध्य करून घेण्यासाठी शाळेत उपयोगात आणलेल्या सर्व प्रकारच्या अनुभवांचा साठा म्हणजे अभ्यासक्रम असे — यांनी म्हटले आहे.

अ) कनिंगहॅम	ब) मन्रो
क) रेमन्स	ड) वाल्टर
- 4) माध्यमिक शालेय स्तरावर — अभ्यासक्रमाचा समावेश होतो.

अ) भाषा	ब) सामाजिक शास्त्रे
क) विज्ञान	ड) वरील सर्व
- 5) इ कन्टेंट मधील इ हे अक्षर — शब्द दर्शवितो.

अ) इलेक्ट्रॉनिक	ब) इलेक्ट्रिकल
क) इलिव्हेशन	ड) इंग्लिश
- 6) — ही माध्यमिक शिक्षणात वापरली जाणारी आधार प्रणाली आहे.

अ) इ लर्निंग	ब) इ कन्टेंट
क) टेलिकॉन्फरेंसिंग	ड) वरील सर्व
- 7) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणात — चा व्यावसायिक विकास केला जातो.

अ) शाळा	ब) शिक्षक
क) विद्यार्थी	ड) पालक
- 8) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचे — हे उद्दिष्ट आहे.

अ) शिक्षकाचे अध्यापनविषयक कौशल्ये विकसित करणे
ब) शिक्षकांनी अध्ययन थांबविणे
क) शिक्षकांनी इतर कामे करणे
ड) शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांकडे दुर्लक्ष करणे

- 9) एसबीएसई चे पूर्ण रूप ---- आहे.
 अ) राज्य शालेय शिक्षण मंडळ   ब) राज्य माध्यमिक शिक्षण मंडळ
 क) राज्य शालेय मूल्यमापन मंडळ   ड) राज्य माध्यमिक परीक्षा मंडळ
- 10) शिक्षक शिक्षणाचे ---- हे उद्दिष्ट नाही.
 अ) मूल्यांच्या गरजांचा अभ्यास करणे
 ब) शालेय विषयांचे ज्ञान मिळवणे
 क) भारतीय समाजाचे स्वरूप समजून घेणे
 ड) विद्यार्थी व पालकांच्या समस्यांकडे दुर्लक्ष करणे

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. 10
 अ) अभ्यासक्रमाचे घटक विशद करा.
 ब) माध्यमिक शिक्षणातील विज्ञान अभ्यासक्रमाचे स्वरूप विशद करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. 10
 अ) टेलिकॉन्फरन्सिंग संकल्पना विशद करा.
 ब) सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे स्वरूप विशद करा.
- प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
 अ) सेवापूर्व प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा दर्जा, स्वरूप आणि समस्या स्पष्ट करा.
 ब) माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाचा अभ्यासक्रम स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
 अ) माध्यमिक शालेय स्तरावरील भाषा अभ्यासक्रम अंमलबजावणीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
 ब) अभ्यासक्रम संकल्पना विशद करा. अभ्यासक्रम रचनेची तत्वे स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
 अ) आशय निवड आणि आयोजनासाठी निकष
 ब) सामाजिक शास्त्र अभ्यासक्रम
 क) इ लर्निंग
 ड) माध्यमिक शिक्षणातील संशोधन अभ्यासाची क्षेत्रे
 इ) शिक्षक शिक्षण अभ्यासक्रमाचे मूल्यमापन

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(20504306)

Day & Date: Wednesday, 24-04-2024
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) _____ is not the component of curriculum.
  - a) Content
  - b) Evaluation
  - c) Training
  - d) Objectives
- 2) _____ is the principle of curriculum construction.
  - a) Child centered
  - b) Teacher centered
  - c) Examination centered
  - d) Parent centered
- 3) Curriculum embodies all the experiences which are utilized by school to attain the aims of education, it is stated by _____.
  - a) Cunninghome
  - b) Manro
  - c) Remmons
  - d) Walter
- 4) Secondary school level includes _____ curriculum.
  - a) Language
  - b) Social sciences
  - c) Science
  - d) Above all
- 5) The e letter in e-content indicates _____ word.
  - a) electronic
  - b) electrical
  - c) elevation
  - d) english
- 6) The support system used in secondary education is _____.
  - a) e-learning
  - b) e-content
  - c) Teleconferencing
  - d) Above all
- 7) Professional development of _____ is done in in-service teacher education.
  - a) School
  - b) Teacher
  - c) Student
  - d) Parent
- 8) _____ is the objective of in-service teacher education.
  - a) Developing skills of teacher about teaching
  - b) Stop learning of teachers
  - c) Doing other work by teachers
  - d) Neglecting students by teachers
- 9) The full form of SBSE is _____.
  - a) State Board of School Education
  - b) State Board of Secondary Education
  - c) State Board of School Evaluation
  - d) State Board of Secondary Examination

- 10) _____ is not the objective of teacher education.
- a) Study the need of values
  - b) Acquiring knowledge of school subjects
  - c) Understanding the nature of Indian society
  - d) Neglecting the problems of students and parents

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) State the components of curriculum.
  - b) State the nature of science curriculum in secondary education.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) State the concept of teleconferencing.
  - b) State the nature of inservice training programme.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the status, nature and problems of pre service training programme.
  - b) Explain the curriculum of teacher education programme at secondary and higher secondary level.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the implementation process of language curriculum at secondary school level.
  - b) State the concept of curriculum. Explain the principles of curriculum construction.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Criteria for selection and organization of content
  - b) Social science curriculum
  - c) e-learning
  - d) Areas of research studies in Secondary Education
  - e) Evaluation of Teacher Education Programme

Seat No.	
-------------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Psychological Foundation of Education (20504401)**

Day & Date: Monday, 15-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) The first Vedic school was established in _____.
a) Kanpur   b) Patna
c) Lahore   d) Kashi
- 2) Following _____ is a stage of Group development.
a) Forming   b) Storming
c) Performance   d) All above
- 3) In _____ theory of motivation, fulfilling basic needs are main ideas.
a) Thurston   b) Herzberg
c) Maslow   d) Tuckman
- 4) _____ is a founder of Behaviourist School.
a) Watson   b) Piaget
c) Vygotsky   d) Freud
- 5) _____ factor plays important role in Individual difference.
a) Heredity   b) Environment
c) a & b   d) None of these
- 6) _____ is a most unstable group.
a) Mob   b) Club
c) Community   d) Family
- 7) J. Piaget suggested _____ steps of Cognitive development.
a) Four   b) Three
c) Two   d) Five
- 8) _____ is a not step of Group process.
a) Management   b) Interaction
c) Aims   d) Affiliated motivation
- 9) K. Rogers favours the _____.
a) Humanism   b) Vedic
c) Behaviourism   d) Cognism
- 10) I.Q. of slow learner is in between _____ according to Stern & Terman.
a) 50 & 60   b) 60 & 70
c) 70 & 80   d) 80 & 90

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain the implications of theories of motivation in the center of learning & instruction. **05**
- b) Explain the teacher's role according to Vedic school. **05**

- Q.3 Answer the following questions.**
- a) Explain the role of Heredity & Environment in individual differences. **05**
  - b) Explain different techniques to 'study groups'. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any One)** **15**
- a) Write historical view of any school of Psychology with reference to changing role of teacher & student.
  - b) What is meant by Motivation? Explain the factors related to motivation.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Write the characteristics & remedies of Exceptional Children's.
  - b) Explain the concept of Groups. Write different types of groups.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four)** **20**
- a) Group process
  - b) Gestalt theory
  - c) Role of student in behaviouristic school
  - d) Classroom instruction
  - e) Concept of Motivation

Seat No.	
----------	--

Set P

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Planning (20504405)**

Day & Date: Thursday, 18-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

- प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.** **10**
- 1) संस्थात्मक नियोजन ---- म्हणूनही ओळखले जाते.

अ) क्षेत्र नियोजन	ब) गावचे नियोजन
क) मुलभूत (जमिनीवरचे) नियोजन	ड) स्थानिक नियोजन
  - 2) शिक्षणातील गुणात्मक आणि संख्यात्मक सुधारणेच्या सर्व कार्यक्रमांचा आधार ---- आहे.

अ) शैक्षणिक व्यवस्थापन	ब) शैक्षणिक वित्त
क) शैक्षणिक पर्यवेक्षण	ड) शैक्षणिक शिस्त
  - 3) नियोजनात ---- मुलभूत टप्पे आहेत.

अ) 4	ब) 5
क) 6	ड) 7
  - 4) कार्यनिती नियोजन ---- नावानेही ओळखले जाते.

अ) अल्पकालीन नियोजन	ब) दीर्घकालीन नियोजन
क) अल्प व दीर्घकालीन नियोजन	ड) वरीलपैकी नाही
  - 5) जिल्हा स्तरावर खालीलपैकी कोणत्या संस्थेला प्राथमिक आणि प्राथमिक शाळेसाठी शिक्षक शिक्षण सेवा देण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

अ) CTEs	ब) ASES
क) SCERT	ड) DIET
  - 6) कार्यक्षम आणि प्रभावी नियोजन ---- बचत करते.

अ) वेळ	ब) पैसा
क) कष्ट	ड) वरील सर्व
  - 7) NUEPA मुख्यतः ---- संबंधित आहे.

अ) शैक्षणिक पर्यवेक्षण	ब) शैक्षणिक एकता
क) शैक्षणिक मूल्यमापन	ड) शैक्षणिक नियोजन
  - 8) NGO म्हणजे ----.

अ) सरकारी नियंत्रणावर अवलंबून असलेली आणि सार्वजनिक फायद्यासाठी कार्य करणारी संस्था
ब) सरकारचे नियंत्रण असलेल्या संस्था
क) केवळ नफ्यावर लक्ष केंद्रित करणारी संस्था
ड) फक्त त्याच बेकायदेशीर काम करतात

- 9) शाळा सुधार योजनेचा उद्देश काय आहे?
 अ) विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक परिणाम सुधारण्यासाठी
 ब) शिक्षकांचे वेतन कमी करणे
 क) विद्यार्थी नोंदणी वाढवण्यासाठी
 ड) वरीलपैकी काहीही नाही
- 10) जगातील पहिली पंचवार्षिक योजना कोणी लागू केली?
 अ) जवाहरलाल नेहरू
 ब) लाल बहादूर शास्त्री
 क) श्रीमती इंदिरा गांधी
 ड) जोसेफ स्टॅलिन

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) संस्थात्मक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा.
 ब) 'DIET' ची कार्ये लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) शैक्षणिक नियोजनाची तत्वे स्पष्ट करा.
 ब) सामाजिक मागणीचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक) 15
 अ) केंद्र, राज्य आणि स्थानिक पातळीवरच्या नियोजनाबद्दल तपशीलवार स्पष्टीकरण द्या.
 ब) पंचवार्षिक योजनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा आणि शिक्षणाशी संबंधित त्याचे फायदे आणि तोटे लिहा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक) 15
 अ) नियोजनाची मार्गदर्शक तत्वे, पध्दती आणि तंत्रे स्पष्ट करा.
 ब) शैक्षणिक नियोजनाची मायक्रो लेव्हल (सुक्ष्म पातळी) आणि मॅक्रो लेव्हल (स्थूल पातळी) प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- प्र.6 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही चार) 20
 अ) SCERT
 ब) शैक्षणिक नियोजनाचा दृष्टीकोन
 क) संस्थात्मक नियोजन
 ड) शिक्षणाचे केंद्रीय नियोजन
 इ) गुंतवणुकीचा परतावा नियोजन

Seat No.	
-------------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Planning (20504405)

Day & Date: Thursday, 18-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) Institutional planning is also known as _____.
  - a) Area planning
  - b) Village planning
  - c) Grassroots planning
  - d) Local planning
- 2) The basic of all programs of qualitative and quantitative improvement in education is _____.
  - a) Educational Management
  - b) Educational finance
  - c) Educational supervision
  - d) Educational discipline
- 3) There are _____ basic steps involved in planning.
  - a) 4
  - b) 5
  - c) 6
  - d) 7
- 4) Strategic Planning is also known as _____.
  - a) Short term planning
  - b) Long term planning
  - c) Short and long term planning
  - d) None of these
- 5) At the District level which of the following institute has been entrusted with the responsibility of in-service teacher education for primary and elementary school _____.
  - a) CTES
  - b) ASES
  - c) SCERT
  - d) DIET
- 6) Efficient and effective planning saves _____.
  - a) Time
  - b) Money
  - c) Effort
  - d) All the above
- 7) NUEPA is mainly concerned with _____.
  - a) Educational Supervision
  - b) Educational Unity
  - c) Educational Evaluation
  - d) Educational planning
- 8) What are NGOs?
  - a) Organization that are dependent of government control and operate for the public benefit
  - b) Organisation that are controlled by the government
  - c) Organization that are focused only on profit
  - d) Just that are operate illegal is
- 9) What is the purpose of a school improvement plan _____.
  - a) To improve student learning outcomes
  - b) To reduce teacher salaries
  - c) To increase student enrollment
  - d) None of the above

- 10) Who implemented the first five year plan in the world _____.
- a) Jawaharlal Nehru
  - b) Lal Bahadur Shastri
  - c) Shrimati Indira Gandhi
  - d) Joseph Stalin

- Q.2 Answer the following question** **10**
- a) Explain the need of Institutional Planning.
  - b) Write the function of 'DIET'.
- Q.3 Answer the following question** **10**
- a) Explain the principals of Educational Planning.
  - b) Explain the Social demand approach.
- Q.4 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain in detail about central, state and local level planning.
  - b) Write the historical background of Five year plan, its merits and demerits related to education.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain the guiding principles and methods and techniques of planning.
  - b) Explain the process of micro level and macro level educational Planning.
- Q.6 Write Short Answers. (Any Four)** **20**
- a) SCERT
  - b) Approach of Educational Planning
  - c) Institutional Planning
  - d) General Manning of Education
  - e) Return of Investment Approach

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sustainable Development (20504408)**

Day & Date: Thursday, 18-04-2024

Max. Marks: 80

Time: 09:00 AM To 12:00 PM

- सुचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) ईआयए म्हणजे ---- मूल्यनिर्धारण

अ) आर्थिक	ब) पर्यावरण
क) शैक्षणिक	ड) औद्योगिक
- 2) ओझोन दिन ----.

अ) 5 जून	ब) 16 सप्टेंबर
क) 21 डिसेंबर	ड) यापैकी नाही
- 3) पर्यावरण संरक्षणाच्या पध्दती ----

अ) माती संरक्षण	ब) कचरा व्यवस्थापन
क) लोकजागृती	ड) वरीलपैकी सर्व
- 4) प्रदूषणाचे प्रकार ----आहेत.

अ) ध्वनि प्रदूषण	ब) हवा प्रदूषण
क) जल प्रदूषण	ड) वरील सर्व
- 5) मेधा पाटकर हे नाव ---- शी संबंधित आहे.

अ) नर्मदा बचाओ	ब) चिपको आंदोलन
क) अंपको आंदोलन	ड) यापैकी नाही
- 6) शाश्वत विकासाचे प्रकार ---- आहेत.

अ) मानवी	ब) सामाजिक
क) आर्थिक	ड) वरील सर्व
- 7) वाळवंटीकरणाची कारणे ----.

अ) वृक्षतोड	ब) आम्ल पर्जन्य
क) मृदेची धूप	ड) वरील सर्व
- 8) चिपको आंदोलन ---- शी संबंधित आहे.

अ) पाणी वाचवा	ब) झाडे वाचवा
क) अ व ब	ड) यापैकी नाही
- 9) 'द हिंद स्वराज' हे पुस्तक ----ने लिहिले.

अ) डॉ. आंबेडकर	ब) सावित्रीबाई फुले
क) महात्मा फुले	ड) महात्मा गांधी

- 10) स्टॉकहोम परिषदेचा विषय ---- होता.
अ) मानव व पर्यावरण   ब) रसायने
क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) रीओ परिषद थोडक्यात लिहा.   05
ब) चिपको आंदोलन थोडक्यात लिहा.   05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शालेय शिक्षकांसाठी पर्यावरण शिक्षणाची गरज लिहा.   05
ब) शाश्वत विकासासाठी महाविद्यालयीन स्तरासाठी उपक्रम लिहा.   05

प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा (कोणताही एक)   15

- अ) शाश्वत विकास म्हणजे काय? शाश्वत विकासाचे पैलू लिहा.
ब) शाश्वत विकासाच्या आंतरराष्ट्रीय कमिटी संबंधित थोडक्यात लिहा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा (कोणताही एक)   15

- अ) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ, गरज व व्याप्ती लिहा.
ब) शाश्वत विकासाच्या शासकीय योजना थोडक्यात लिहा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार)   20

- अ) जल प्रदूषण समस्या
ब) माध्यमिक स्तरासाठी पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.
क) शाश्वत विकासाचे महत्व लिहा.
ड) शाश्वत विकासाची तत्वे लिहा.
इ) पर्यावरण शिक्षणाची गरज

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Sustainable Development (20504408)**

Day & Date: Thursday, 18-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Choose the correct alternatives. 10

- 1) EIA Means _____.
  - a) Economical Impact Assessment
  - b) Environmental Impact Assessment
  - c) Educational Impact Assessment
  - d) Industrial Impact Assessment
- 2) Ozone day _____.
  - a) 5 June
  - b) 16 September
  - c) 21 December
  - d) None of these
- 3) Methods of Environmental conservation _____.
  - a) Soil conservation
  - b) Waste management
  - c) Public Awareness
  - d) All above
- 4) Types of Pollution are _____.
  - a) Sound Pollution
  - b) Air Pollution
  - c) Water Pollution
  - d) All above
- 5) The name Medha Patkar related to _____.
  - a) Narmda Bachao
  - b) Chipko Movement
  - c) Apiko Movement
  - d) None of these
- 6) The types of sustainable development are _____.
  - a) Human
  - b) Social
  - c) Economic
  - d) All above
- 7) Causes of Desertification is _____.
  - a) Cutting trees
  - b) Acidic rain
  - c) Soil Erosion
  - d) All above
- 8) Chipko Movement is related to _____.
  - a) Save water
  - b) Save tree
  - c) a & b
  - d) None of these
- 9) 'The Hind Swaraj' book is written by _____.
  - a) Dr. Ambedkar
  - b) Savitribai Phule
  - c) Mahatma Phule
  - d) Mahatma Gandhi
- 10) Subject of Stockholm Conference was _____.
  - a) Human & Environment
  - b) Chemicals
  - c) a & b
  - d) None of these

- Q.2 Answer the following questions.**
- a) Write in brief Rio conference. **05**
  - b) Write in brief Chipko Movement **05**
- Q.3 Answer the following questions.**
- a) Write the need of Environment Education for school teacher. **05**
  - b) Write five activities for sustainable development at college level. **05**
- Q.4 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) What is meant by sustainable development and write its dimensions?
  - b) Write in brief international committees of Sustainable development.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Write meaning, need and scope of Environment education.
  - b) Write in brief government policies of sustainable development.
- Q.6 Write Short Notes (Any Four)** **20**
- a) Problems of Water Pollution
  - b) Write objectives of Environment education at Secondary level.
  - c) Importance of Sustainable development
  - d) Write the principle of sustainable development.
  - e) Needs of Environment Education

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Management (20504406)

Day & Date: Saturday, 20-04-2024
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. 10

- 1) "व्यवस्थापन हे एक बहुउद्देशीय साधन असून त्या अन्वये एखादा व्यवसाय, व्यवस्थापक, कामगार आणि काम यांचे व्यवस्थापन केले जाते असे ---- यांनी म्हटले आहे.
 अ) प्रा.दासगुप्ता
 ब) ई.एफ.एल.ब्रेच
 क) एस.व्हान्स
 ड) पीटर ड्रकर
- 2) अनुधावान करणे याचा समावेश ---- कौशल्यात होतो.
 अ) सभा कौशल्ये
 ब) वेळ व्यवस्थापन
 क) संघ बांधणी
 ड) सादरीकरण कौशल्य
- 3) निदान व ---- यासाठी मूल्यमापन मदत करते.
 अ) तपासणी
 ब) नियोजन
 क) उपचार
 ड) यापैकी नाही
- 4) "वित्त कार्य म्हणजे व्यवसायाला लागणारा निधी जमविण्यासाठी व त्याचा वापर करण्याची कला" ---- हे यांनी म्हटले आहे.
 अ) ड्युई
 ब) बोन व्हील
 क) ओसबोर्न
 ड) दुग्गल
- 5) शिक्षणाची गुणवत्ता म्हणजेच ---- ची गुणवत्ता होय.
 अ) भौतिक घटक
 ब) मानवी घटकाची
 क) सहशालेय उपक्रमाची
 ड) वरील सर्व
- 6) 'प्रभाव' आणि शक्ती हे ---- चे घटक आहेत.
 अ) संघटन
 ब) नेतृत्व
 क) व्यवस्थापक
 ड) प्रशासन
- 7) पी.ई.आर.टी. चे विस्तारित रूप ---- हे आहे.
 अ) प्लानिंग एज्युकेशन एन्ड रिव्हियू टेकनिक
 ब) प्रोग्राम एज्युकेशन एन्ड रिव्हियू टेकनिक
 क) प्रोसेस एज्युकेशन एन्ड रिव्हियू टेकनिक
 ड) यापैकी नाही
- 8) सादरीकरण कौशल्यामध्ये ---- घटकाचा समावेश नाही.
 अ) संघर्ष हाताळणी
 ब) माध्यमाचा वापर
 क) बाहय सादरीकरण
 ड) नियोजन

- 9) मानवी स्रोतांमध्ये ——— घटकांचा समावेश होतो.
 अ) मुख्याध्यापक व शिक्षक   ब) विद्यार्थी आणि पालक
 क) दोन्ही अ आणि ब   ड) यापैकी
- 10) साधारणपणे अंदाजपत्रकाचा कार्यक्रम ——— वर्षाचा असतो.
 अ) एक   ब) दोन
 क) तीन   ड) चार

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन ही संकल्पना स्पष्ट करा.
 ब) सादरीकरण कौशल्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) संसाधनाची उपयुक्तता व देखभाल स्पष्ट करा.
 ब) शालेय प्रशासनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) नेतृत्व म्हणजे काय? संघटनेच्या विकासामध्ये नेतृत्वाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 ब) व्यवस्थापनाची वैज्ञानिक तत्त्वे म्हणजे काय? PERT, CPM, PPBS स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) शैक्षणिक संसाधनाची वैशिष्ट्ये सांगून शैक्षणिक संसाधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
 ब) व्यवस्थापकीय कौशल्याचा अर्थ सांगून संघ बांधणी कौशल्याचे सविस्तर वर्णन करा व शालेय व्यवस्थापनात संघ बांधणी कौशल्याचे महत्त्व सांगा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
 अ) शालेय सुधारणा आणि पुर्नरचना
 ब) शाळेतील वितीय नियोजन
 क) शिक्षकांचे कार्यमान मुल्यांकन
 ड) सभा कौशल्य
 इ) शैक्षणिक संसाधनात केंद्र सरकारची भूमिका

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Educational Management (20504406)**

Day & Date: Saturday, 20-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) "It (management) is multi-purpose organ that manages a business and manages managers, workers and work" is stated _____.
  - a) Prof. Dasgupta
  - b) E.F.L. Brech
  - c) S.Stanley Vance
  - d) Peter Drucker
- 2) Following up is include in _____ skill.
  - a) Meeting skill
  - b) Time management
  - c) Team Building
  - d) Presentation skill
- 3) Evaluation helps in diagnosis and _____.
  - a) Checking
  - b) Planning
  - c) Remediation
  - d) None of these
- 4) "The finance function of the process of acquiring and utilizing fund by business" is stated _____.
  - a) Dewey
  - b) Bone wheel
  - c) Osborn
  - d) Duggal
- 5) Quality of education means _____ quality.
  - a) Physical factor
  - b) Human factor
  - c) Co- curricular activities
  - d) Above all
- 6) 'Influence' and 'Power' is component of _____.
  - a) Organization
  - b) Leadership
  - c) Manager
  - d) Administration
- 7) The long form of PERT is _____.
  - a) Planning Education and Review Technique
  - b) Programme Education and Review Technique
  - c) Process Education and Review Technique
  - d) None of these
- 8) In presentation skill _____ factor is not involved.
  - a) Handling conflict
  - b) Use of media
  - c) External representation
  - d) Planning
- 9) Human Resources include _____ factors.
  - a) Headmasters and teachers
  - b) Student and Parents
  - c) Both a and b
  - d) None of these

- 10) Generally the program of budget is for _____ year.
- a) One year
  - b) Two year
  - c) Three year
  - d) Four year

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Explain Total Quality Management in education.
  - b) Write the importance of Presentation skill.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain Utilization and Maintenance of Resources.
  - b) Explain Concept of school administration.
- Q.4 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) What is mean by leadership? Explain the importance of leadership for organizational development.
  - b) What is meant by scientific principles of management? Explain PERT, CPM, PPBS.
- Q.5 Answer the following question. (Any One) 15**
- a) State the Characteristics of Resource in Education and explain types of resources.
  - b) State the meaning of management skill. Explain team building skill in detail and state the importance of Team building skill in school management.
- Q.6 Write Short notes. (Any Four) 20**
- a) School improvement and Reforms
  - b) Financial Planning in school
  - c) Performance Appraisal of Teachers.
  - d) Meeting Skill
  - e) Role of central government in resources

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Disaster Management (20504409)**

Day & Date: Saturday, 20-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

10

- 1) ई-कचरा म्हणजे ----
अ) आर्थिक कचरा
ब) इलेक्ट्रॉनिक उत्पादनातून निर्माण कचरा
क) अ व ब
ड) यापैकी नाही
- 2) कचऱ्याची उगमस्थाने ---- आहेत.
अ) घर
ब) कारखाने
क) अ व ब
ड) यापैकी नाही
- 3) मृदा संवर्धनासाठी ---- हा एक उपाय आहे.
अ) आलटून पालटून पिके घेणे
ब) नैसर्गिक खतांचा वापर
क) रासायनिक खतांचा वापर
ड) यापैकी नाही
- 4) जागतिक पर्यावरण दिन ----.
अ) 5 जून
ब) 8 मार्च
क) 8 जून
ड) 5 मार्च
- 5) 'वन ऑफ द अर्थ' ब्रीदवाक्याची घोषणा ---- परिषदेमध्ये केली.
अ) राष्ट्रीय परिषद
ब) राज्य परिषद
क) स्टॉकहोम
ड) यापैकी नाही
- 6) पृथ्वी शिखर परिषद ---- साली भरली.
अ) 1994
ब) 1992
क) 1997
ड) 2000
- 7) ओझोन दिन ----.
अ) 5 जून
ब) 16 सप्टेंबर
क) 21 डिसेंबर
ड) यापैकी नाही
- 8) क्षेत्रभेट पध्दती ---- विषयासाठी प्रभावी आहे.
अ) इतिहास
ब) मराठी
क) पर्यावरण शिक्षण
ड) यापैकी नाही

- 9) प्रदूषणाचे प्रकार ---- आहेत.
 अ) ध्वनि प्रदूषण   ब) हवाप्रदूषण
 क) जलप्रदूषण   ड) वरील सर्व
- 10) मेधा पाटकरांचे नाव ---- आंदोलनाशी संबंधित आहे.
 अ) नर्मदा बचावो   ब) अँपिको
 क) चिपको   ड) सायलेंट व्हॅली

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) आपत्तीची संकल्पना व प्रकार स्पष्ट करा.
 ब) हवा प्रदूषणाची कारणे लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
 अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.
 ब) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या राष्ट्रीय कार्यवाहिन्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
 अ) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका लिहा.
 ब) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करा आणि त्यांचे कारणे, परिणाम स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.(कोणताही एक) 15
 अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाची अर्थ, गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.
 ब) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापनासाठी कार्यक्रम सूचवा.
- प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20
 अ) आपत्ती चक्र
 ब) मानव निर्मित आपत्ती
 क) पाणी व्यवस्थापन
 ड) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी जाणीवेचा विकास
 इ) भूकंपाचे परिणाम लिहा.

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Disaster Management (20504409)**

Day & Date: Saturday, 20-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) E-wastage means _____.
  - a) Economical wastage
  - b) Wastage from electronic production
  - c) A & B
  - d) None of these
- 2) Resources of wastage are _____.
  - a) Home
  - b) Factory
  - c) A & B
  - d) None of these
- 3) One of the remedy for soil conservation is _____.
  - a) Crop rotation
  - b) Natural fertilizer
  - c) Chemical fertilizer
  - d) None of these
- 4) World Environmental day _____.
  - a) 5 June
  - b) 8 March
  - c) 8 June
  - d) 5 March
- 5) The Motto of 'One of the Earth' announced in _____ conference.
  - a) National conference
  - b) State Conference
  - c) Stockholm
  - d) None of these
- 6) Earth Summit conference conducted in _____ year.
  - a) 1994
  - b) 1992
  - c) 1997
  - d) 2000
- 7) Ozone day _____.
  - a) 5 June
  - b) 16 September
  - c) 21 December
  - d) None of these
- 8) Field visit method is effective for _____ subject.
  - a) History
  - b) Marathi
  - c) Environmental
  - d) None of these
- 9) Types of Pollution are _____.
  - a) Sound Pollution
  - b) Air Pollution
  - c) Water Pollution
  - d) All above
- 10) The name of Medha Patkar related to _____ movement.
  - a) Narmada Bachavo
  - b) Apiko
  - c) Chipko
  - d) Salient Valley

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) Write the concept and types of disaster.
b) State the causes of Water Pollution.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) Explain the need and importance of Environmental Management.
b) State the role of National agencies in Disaster Management.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
a) What is disaster management? Write the role of teacher in disaster management.
b) Explain the types of natural disaster, causes and effects.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
a) Explain the meaning, need and importance of Environment management.
b) Suggest training programmes at secondary and higher secondary level for disaster management.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
a) Disaster cycle
b) Manmade disaster
c) Air Pollution Management
d) Awareness development for disaster management
e) State the effect of earthquake

Seat
No.

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Issues in Planning, Management and Financing of Education (20504407)

Day & Date: Thursday, 23-04-2024

Max. Marks: 80

Time: 09:00 AM To 12:00 PM

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

- प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. 10
- 1) शैक्षणिक व्यवस्थापनाचे ----- हे घटक आहेत.
 अ) नियोजन ब) संघटन
 क) निर्णय प्रक्रिया ड) वरील सर्व
  - 2) पाठ्यक्रमानुसार त्यात शैक्षणिक नियोजन आणि ----- बालकांचा समावेश केला आहे.
 अ) अपवादात्मक ब) कुशाग्र
 क) मागासवर्गीय ड) वरील सर्व
  - 3) नियंत्रण कार्यामुळे ----- पर्यायाची अंमलबजावणी होते.
 अ) सुधारित ब) संख्यात्मक
 क) संरचनात्मक ड) आर्थिक
  - 4) मूल्य-लाभ विश्लेषण हा एक ----- आहे.
 अ) उपागम ब) उद्दिष्टे
 क) कार्य ड) यापैकी नाही
  - 5) खर्चाचे हे ----- प्रकार आहेत.
 अ) प्रत्यक्ष खर्च ब) अप्रत्यक्ष खर्च
 क) अ व ब दोन्ही ड) यापैकी नाही
  - 6) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचा प्रमुख भर ----- वर असतो.
 अ) उत्पादनाची गुणवत्ता ब) कंपनीचा फायदा
 क) ग्राहकांचे समाधान ड) कामगारांचे प्रशिक्षण
  - 7) व्ही.ई.सी. चे विस्तारित रूप ----- हे आहे.
 अ) व्होकेशनल एज्युकेशन कमिटी ब) व्हिलेज एज्युकेशन कमिटी
 क) व्हिलेज एन्व्हायर्नमेंट कमिटी ड) यापैकी नाही
  - 8) शैक्षणिक व्यवस्थेत शिक्षकांचा पगार हा ----- प्रकारचा खर्च आहे.
 अ) प्रत्यक्ष परिव्यय ब) संधी त्याग परिव्यय
 क) घटक परिव्यय ड) यापैकी नाही
  - 9) निर्णय प्रक्रियेतील ----- ही मुख्य समस्या आहे.
 अ) संघर्ष आणि ताण ब) नाकारण्याची समस्या
 क) सहभागाची हमी ड) वरील सर्व

- 10) लोकशाही प्रशासनाचे ——— हे मुख्य तत्त्व आहे.
अ) स्वातंत्र्य ब) न्याय
क) सहकार्य ड) वरील सर्व

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) भारतातील समानतेचे शिक्षण स्पष्ट करा.
ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन माहिती प्रणाली संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) खाजगी शाळेचा अर्थ सांगा.
ब) टयुशन फी चे गुण सांगा.
- प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर द्या. (कोणताही एक) 15
अ) शाळांमधील संघटनात्मक संस्कृतीवर परिणाम करणारे विविध घटक स्पष्ट करा.
ब) माध्यमिक शिक्षणाच्या विशेष संदर्भात राज्य सरकारचे अनुदान धोरण स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर द्या. (कोणताही एक) 15
अ) शालेय शिक्षणात माता शिक्षक संघटना आणि पालक शिक्षक संघटना यांची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) आंतरव्यक्ती आणि व्यक्तीअंतर्गत परस्परसंवादाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
अ) अपवादात्मक मुले आणि शैक्षणिक नियोजन
ब) शालेय संस्कृती नियोजन करण्यात शाळेच्या मुख्याध्यापकाची भूमिका
क) निधी नियंत्रित करण्याचे मार्ग
ड) शालेय शिक्षणात तज्ञ संसाधन व्यक्तीच्या पॅनेलची भूमिका
इ) शालेय शिक्षणातील देखरेखीचा अर्थ

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Issues in Planning, Management and Financing of Education (20504407)

Day & Date: Thursday, 23-04-2024
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) _____ is the component of Educational Management.
  - a) Planning
  - b) Organization
  - c) Decision making
  - d) All above
- 2) According to syllabus _____ children's are involved with educational Planning.
  - a) exceptional
  - b) gifted
  - c) backward
  - d) all above
- 3) Controlling function implement _____ alternative.
  - a) Modified
  - b) Quantitative
  - c) Structural
  - d) Financial
- 4) Cost benefit analysis is the _____.
  - a) Approach
  - b) Objective
  - c) Function
  - d) None of these
- 5) _____ is the type of Expenditure.
  - a) Direct expenditure
  - b) Indirect expenditure
  - c) Both a and b
  - d) None of these
- 6) The major Emphasis of TQM is about _____.
  - a) Quality product
  - b) Profit of company
  - c) Satisfaction of the customer
  - d) Training of the employee
- 7) The long form VEC is _____.
  - a) Vocational Education Committee
  - b) Village Education Committee
  - c) Village Environment Committee
  - d) None of these
- 8) Salary of Teacher is _____ expenditure of educational system.
  - a) Direct cost
  - b) Opportunity cost
  - c) Unit cost
  - d) None of these
- 9) The main problem of decision making process is _____.
  - a) conflict and stress
  - b) problems of declines
  - c) ensuring participation
  - d) all above
- 10) _____ principle is the base of democratic administration.
  - a) Freedom
  - b) Justice
  - c) Co-operation
  - d) All above

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Explain education in equity in India
  - b) Explain the concept of educational management information system.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) State the meaning of private school.
  - b) State the merits of tuition fees.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the various factors influencing organisational culture in schools.
  - b) Explain grant in aid policy of the state government with special reference to Secondary Education.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the role of the mother teacher association and Parent Teacher Association in school education
  - b) Explain the concept of intra and interpersonal communication.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Exceptional children and educational planning
  - b) Role of school principal in creating school culture
  - c) Ways of controlling funds
  - d) Role of panel of experts resource persons in school education
  - e) Meaning of monitoring in school education

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)**

Day & Date: Tuesday, 23-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) पर्यावरणाचे ——— हे प्रकार आहे.
अ) नैसर्गिक पर्यावरण
ब) आर्थिक पर्यावरण
क) सामाजिक पर्यावरण
ड) वरील सर्व
- 2) 16 सप्टेंबर रोजी ——— दिवस साजरा केला जातो.
अ) पर्यावरण दिवस
ब) ओझोन दिवस
क) ऑक्सिजन दिवस
ड) यापैकी नाही
- 3) पर्यावरण संरक्षणाच्या पध्दती ———.
अ) माती संरक्षण
ब) कचरा व्यवस्थापन
क) लोकजागृती
ड) वरीलपैकी सर्व
- 4) प्रदूषणाचे प्रकार ——— आहेत.
अ) ध्वनि प्रदूषण
ब) हवा प्रदूषण
क) जल प्रदूषण
ड) वरील सर्व
- 5) नर्मदा बचावोशी संबंधित ——— नाव आहे.
अ) राम हेगडे
ब) सुंदरलाल बहुगुणा
क) मेधा पाटकर
ड) राममूर्ती
- 6) ग्रीन हाऊस इफेक्ट हा ——— साठीचा प्रमुख घटक आहे.
अ) वातावरण बदल
ब) हिरवळ कमी करणे
क) अ आणि ब
ड) यापैकी नाही
- 7) चिपको आंदोलन ——— शी संबंधित आहे.
अ) पाणी वाचवा
ब) झाडे वाचवा
क) अ व ब
ड) यापैकी नाही
- 8) वाळवंटीकरणाची कारणे ———
अ) वृक्षतोड
ब) आम्ल पर्जन्य
क) मृदेची धूप
ड) वरील सर्व
- 9) स्टॉकहोम परिषद ——— साली भरली.
अ) 1972
ब) 1975
क) 1977
ड) यापैकी नाही
- 10) जागतिक पर्यावरण दिन ———.
अ) 8 मार्च
ब) 5 जून
क) 14 जानेवारी
ड) 22 डिसेंबर

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा 10
अ) पर्यावरणीय आरोग्याचा अर्थ आणि महत्त्व लिहा.
ब) पर्यावरणविषयक शिक्षणात चर्चा पध्दतीचा उपयोग लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा 10
अ) पर्यावरण शिक्षणात माध्यमांची भूमिका लिहा.
ब) पर्यावरण समस्यांवर उपाय लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा (कोणताही एक) 15
अ) पर्यावरण समस्यांचा अर्थ व प्रकार लिहा आणि मानव व पर्यावरण यांच्यातील संबंध लिहा.
ब) पर्यावरण शिक्षणातील अध्ययन अध्यापनाच्या कार्यनिती स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा (कोणताही एक) 15
अ) पर्यावरण शिक्षणाच्या कार्यवाहिण्या लिहा आणि अशासकीय संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) सद्यस्थितीतील पर्यावरणीय समस्या स्पष्ट करुन त्यावर शिक्षक या नात्याने तुम्ही उपाय सूचवा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
अ) जोहान्सबर्ग परिषद
ब) UNEP ची उद्दिष्ट
क) स्वयं अहवाल तंत्र
ड) दूरदर्शनची भूमिका
इ) प्रकल्प पध्दतीचा उपयोग

Seat No.	
----------	--

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April-2024
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)**

Day & Date: Tuesday, 23-04-2024
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures at the right side indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Types of Environmental is _____.
a) Natural Environment   b) Economic Environment
c) Social Environment   d) All Above
- 2) _____ day celebrate on 16 September.
a) Environmental day   b) Ozone day
c) Oxygen day   d) None of these
- 3) Methods of Environment Protection _____.
a) Soil Protection   b) Waste Management
c) Public Awareness   d) All above
- 4) Types of Pollution _____.
a) Sound Pollution   b) Air Pollution
c) Water Pollution   d) All above
- 5) _____ name related to Narmada Bachao.
a) Ram Hegade   b) Sundarlal Bhuguna
c) Medha Patkar   d) Ramnutri
- 6) The Green House Effect is the main factor of _____.
a) Climate change   b) Reduce greenery
c) Both a & b   d) None of these
- 7) Chipko movement related to _____.
a) Save water   b) Save tree
c) A & B   d) None of these
- 8) Causes of Deforestation _____.
a) Cutting of tree   b) Acid rain
c) Soil erosion   d) All above
- 9) Stockholm Conference conducted in _____ year.
a) 1972   b) 1975
c) 1977   d) None of these
- 10) World Environment day celebrated on _____.
a) 8 March   b) 5 June
c) 14 January   d) 22 December

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Write the meaning and importance of environmental health.
  - b) Write the use of discussion method in environment education.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Write the role of media in environment education.
  - b) Write the Solution on problems of environment.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Write the meaning, types of environment problems and write relation between man and environment.
  - b) Explain the teaching learning strategies in environment education.
- Q.5 Answer the following question (Any One) 15**
- a) Write the agencies of environment education and explain the role of NGOs.
  - b) Explain the current situation problems of environment. As a teacher, what solution do you suggest to these problems.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Johannesburg conference
  - b) Objectives of UNEP
  - c) Self Report Technique
  - d) Role of Television
  - e) Use of Project Method